

ZAZANA

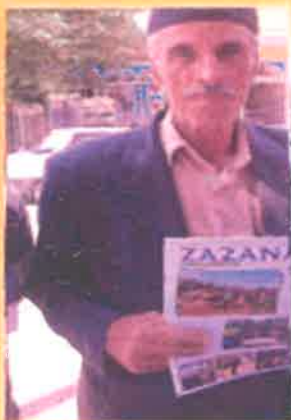
ZAZA DİLİ, KÜLTÜRÜ ve TARİHİ DERGİSİ
PÊSEROKÊ ZON U KULTUR U TARİXÊ ZAZAYAN

Umar(Amor) Sayı: 4 Serr/Yıl: 2013-Payız/Güz Fiyatı: 5 ₺

“Şar nébeno ké, ké nébeni şar”

“ANADOLU’NUN EN ESKİ KABİLELERİNDEN OLAN ZAZALAR; TAMAMEN, KÜRT OLMAYAN YERLİ UNSURLARI TEMSİL EDERLER. BUNLAR DAHA ESKİ BİR NESLE MENSUPTURLAR. TARİH BOYUNCA, DERSİM MINTIKASINDAKİ ZAZA KABİLELERİ, ÖN ASYA’NIN EN ESKİ İRK NESLİNİ TEMSİL ETMEKTEDİR.”

(Kaynak: W.Edward David Allen & Paul Paulovich Muratoff, *Caucasian Battlefields: A History of the Wars on the Turco-Caucasian Border, 1828-1921*, University Press, Cambridge/İngiltere 1953.

Türkçe basım:
Kafkas Harekâtı: 1828-1921 Türk-Kafkas Sınırdaki Harplerin Tarihi,
Ankara 1966, s.14, 385)

*Ebubekir Pamukçu
(1946-1991)*

DIMILİYÊNŌ!..

Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Dimiliyêno
Ezîrgan ra heta Semsur
Welatê xo imar kerê
Ziwanê xo saz kerê
Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Dimiliyêno.

Nê destê, nê koyê mayê
Nê dewê, nê sukê mayê
Nê hêgay, nê rezê mayê
Nê lay, nê royê mayê
Nê kasê, nê hirê mayê
Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Dimiliyêno.

Bê Qereqoçan u Palo ra
Çapaxçur u Pêrtég ra
Xarpêt, Gêl u Keban ra
Bê Çermug ra, bê Soreg ra
Xozad u Hêni u Wartyo ra
Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Dimiliyêno.

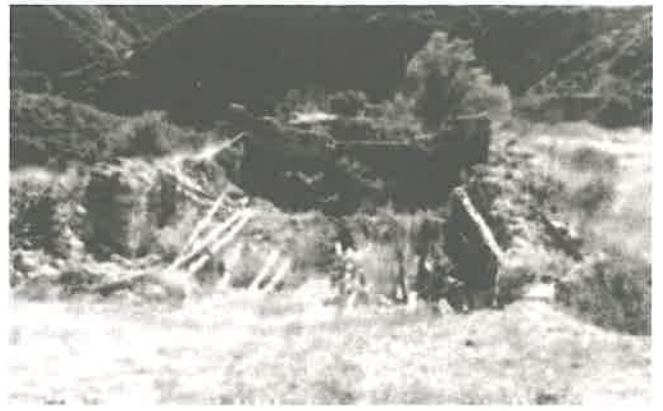
Kulturê ma ganê mayo
Ziwanê ma çekê mayo
No welat welatê mayo
Wa xortê Dersimi veng bîdo
Wa Piran ra bewran bîpero
Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Dimiliyêno.

Bêrê pêser dewîz u karker
Vengê xo berz kerê zanay u roşnber
Şuwane u ardwan u cîtêr u asînger
Mîzuri ver ra, sukda Mazgêrdi ra
Darahêni, Sankus, Kêxi ra
Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Dimiliyêno.

Istor bîramê Hafîk ra
Zara u Diwrigi u Baskil ra
Arêbyê roy ver Aldus ra
Refahiya, Kemaliya, Axin ra
Tîrimkan u çîweya
Hadê hadê Dimiliyêno
Werzê werzê Zazayêno.

Ontoğ: Zaza Mustafa Jew(Mustafa Karabulut)

Zaza köyleri, yaşam alanları türlü bahanelerle boşaltılıp yıkık hale getirildi.

TEYESTEY (İçindekiler)

Filit Siwonc: Osmanlı Döneminde Zaza Kimliği	2,5
Cihat Kar:1857'de Rusya'da Yayınlanan İlk Zazaca Derlemeler Üzerine.....	6,8
Haydar Şahin: Uzun Süreç: Asimile Edilmiş Zazalar – 3	9,10
Bahar Gül:Zaza Olmanın Bedeli	11,12
Araştırma ve Röportaj: Wesar Koyovewrên.....	13,14
Zazaca, Kürtçe Ve Farsçada Sayıların Karşılaştırılması	15
Nusret Karul: Zazaki Rê War Veci	16
Zaza Yaşam ve Yerleşim Kültürünün Çekirdeği: Heseran	17,20
Osman Efendi: Biyayışê Pêğemberi (Mewlîdê Nebî) [4. Bölüm]	21
Hakkı Çimen: Kıtavê “AÛaê Niske” Sero	22
Roşan Hayıg: Çermug ra jew mersela: Eliyo Çermugj U Ambazdê Ciya	23,25
Şıma Zazaki'dını Nameyo Zonaynê.....	26
Zazana Dergisi Stand Çalışmaları.....	27
Musa Tartık:Darêhêni ra yo mersela: Maceray Ap (Dat) Rizay	28
Celal Nergiz:Soreg ra jew ıstank: Emşo Şewa Camêrdana	29,30
Vatey Verinan (Atasözleri).....	31
'Hemti, 'Hebiki, Gêrma Doyê Senê Vırazêni.....	32

OSMANLI DÖNEMİNDE ZAZA KİMLİĞİ

Filiz Sivonic

Türk ve Kürt aydınları veya siyasi çevrelerinin büyük bir bölümü tarafından, Anadolu'nun kadim halklarından biri olan Zazalar hakkında ciddi hiçbir inceleme-araştırma yapılmaya gereği duyulmadan ve bu konuda en küçük bir çaba dahi sarfedilme zahmetine katlanılmadan, tamamen önyargılı bir tutum ve yaklaşımla, bugün hâlâ Zazaların "Kürt" olarak nitelendirildikleri bilinmektedir.

Öte yandan, geçmişte ve günümüzde bazı seyyahlar ya da devletin resmi görevlilerince bölgede konuşulan mevcut diller hakkında en ufak bir araştırma yapılmaya gerek bile duyulmadan (basit bir örnek; Türkçe: git-gel; Kürtçe: here-were; Zazaca: şo-bê), farklılıkları üzerinde durulmadan, Zazalar her ne hikmetse "Kürt" olarak kayıtlara geçirilmiş, Zaza dili de "Kürtçe" diye yâd edilmiştir.

Bu talihsiz yanılığında, Zazaların yerleşik buldukları Doğu/Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Kürtlerle komşu olmalarının veya bazı kentlerde/kasabalarda onlarla iç içe yaşamalarının büyük payı bulunduğu kuşkusuzdur. Diğer taraftan, Zazaları Kürt saymayan ve Zazaca'yı da Kürtçe'den ayrı müstakil bir dil olarak kabul eden yazarlar, gezginler, doğubilimciler veya resmi görevliler de az değildir. Osmanlı döneminde de, Türkiye Cumhuriyeti döneminde de durum böyledir. Bu hakikati, çeşitli yazılı kaynaklarda ve arşiv belgelerinde de çok net olarak görebilmekteyiz.

Ama işleri güçleri ortalığı bulandırmak ve birileri hesabına bundan "vazife çıkarmak" olan kimi çevreler, son dönemlerde; "Osmanlılar ısrarla Zazaların Kürt olduklarını iddia ediyor, TC ise bunun tersini dile getiriyor" türünden ifadeler kullanarak, akıllarınca Zazaların müstakil kimliğini savunan Zaza aydınlarının görüşlerini etkisizleştirebileceklerini sanıyorlar!

Kürt politik çevrelerinin, olaya ön yargılı ve sadece kendi pencerelerinden bakarak meseleyi çarpıtma amacı taşıdıklarından dolayı, yazdıkları bizim açımızdan hiçbir değer ifade etmiyor.

Acaba, iddia edildiği gibi, "Osmanlılar ısrarla Zazaların Kürt olduklarını" mı ileri sürüyordu? Bunun tersine, "TC Zazaların Kürt olmadıklarını" mı dillendiriyordu? Durum gerçekten böyle miydi? Hemen açıklıkla belirtelim ki, TC eğer bugüne kadar Zazaları Kürtlerin dışında ayrı bir halk olarak değerlendirme yönünde bir politika takip etmiş olsaydı, hiç kuşkusuz Zazaların konumu bugün çok daha farklı bir merhalede olurdu. Ama ne gezer! Bu konuda, yukarıdaki iddianın sahiplerinin görüşlerinin ne kadar yanlış olduğuna pek çok örnek verilebilir. Her şeyden önce, resmi kurum/kuruluşların yayınlarında ve devlet yöneticilerinin beyanatlarında, Zazaların "Kürt",

Zazaca'nın "Kürtçe'nin lehçesi" olarak zikredildiğini gösteren yığınca kaynak var elimizde.

Gerçek şu ki; Doğu/Güneydoğu Anadolu bölgesi, devlet görevlilerince genellikle "Kürt" olarak telakki edilmiştir. İşte en çarpıcı bir örnek:

Dersim'de nüfusun % 90 gibi ezici çoğunluğunun Zazaca konuştuğu biliniyor. Ancak 1965 nüfus sayımında, Dersim (Tunceli) vilayetinin 154.000 olan nüfusundan sadece 7 (yedi) kişinin Zazaca konuştuğu kaydedilmiş, geri kalan nüfusun ana dili Türkçe ve Kürtçe olarak belirtilmiştir.(1) Yani Zazalar, TC hükümetinin eliyle adeta Kürtleştirilmek istenmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gaziantep Fen ve Edebiyat Fakültesi Lisan Bölümü Eski Başkanı ve Dekan Yardımcısı Ali Tayyar Önder, "Kürtleştirme" olayına neden olan faktörleri şu şekilde irdeliyor: "Zazaları Kürtleştirme politikalarına maalesef devleti temsil edenlerdeki bilgisizlik de neden olmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca da, daha önceleri (Osmanlı dönemi) olduğu gibi kaymakam, tahsildar, asayiş güçleri Zazalara Kürt muamelesi yapmışlardır. Yöresel halk cehalet nedeniyle Zaza-Kürt ayrımını bilemediğinden Kurmanclar gibi, Zazaları da Kürt olarak nitelemiştir. Bugün bile devlet TV'sinde Zazaca, bilimsel verilere aykırı olarak Kürtçe'nin bir lehçesi olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çok vahim bir yanlıştır."(2) Ali Tayyar Önder, yerden göğe kadar haklı ve çok yerinde bir tespit yapmıştır.

Bu Kürtleştirme operasyonu, günümüzde TRT-6 televizyonu, Mardin Artuklu Üniversitesi ve "seçmeli ders" projesiyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çok sistemli bir şekilde sürdürülmektedir. Her üç resmî kurum, Zaza dilinin müstakil varlığını ve bilim insanlarının buna dair tetkik ve tespitlerini görmezlikten gelerek, onu "Kürt lehçesi" olarak kabul etme yanılığına düşmüştür.

Meselenin genel çerçevesini bu şekilde özetledikten sonra, asıl konumuza dönüyoruz.

Osmanlı devletinin resmî politikasının İslâm ümmetçiliğini esas alması nedeniyle, resmî belge ve kayıtlarda Osmanlı tebaası olan etnik gruplarla ilgili olarak çoğu zaman dinî inançlar bağlamında, "Müslim" (Müslüman) ve "Gayrimüslim" (Müslüman olmayan) şeklinde bir tasnif yapılması cihetine gidilmiştir. Bazı belgelerde, Müslüman kesimin (Türk, Kürt, Zaza, Arap, Fars, vd.) mezhep itibarıyla "Ehli Sünnet ve'l-cemaat" ve "Kızılbaş" şeklinde tanımlandığı görülmüştür. "Gayrimüslim" tabiri ile de Ermeni, Süryani, Nesturi, Rum, Yahudi vd. zümreler kastedilmiştir. Bazen de etnik gruplar taşıdıkları kavmi isimleriyle anılmakla birlikte, "Osmanlı" üst kimliğiyle tanımlandıkları da olmuştur.

Bu bağlamda, Osmanlı döneminin resmi ve gayri resmi kaynaklarında Zazalar umumiyetle "Müslim", "Ehli Sünnet", "Kızılbaş" veya aşiret ya da yer/bölge isimleriyle anılmışlardır. Bununla birlikte, bazen de "Zaza" ismi kullanılmıştır. Ayrıca, yukarıda da ifade edildiği üzere, Zazalar bazen de yanlış olarak "Kürt" diye nitelendirilmişlerdir.

Söz konusu "Kürt" tanımlaması, elbette sadece Zazalara mahsus birşey değildir. Türkmen ve Arap kökenli kimi aşiret ve kabileler de "Kürt" diye anılmaktan ıztımlanamamışlardır! Doğu/Güneydoğu Anadolu bölgelerinin Osmanlı sınırları içine alındığı 16. yüzyılın başından itibaren, İdris-i Bitlisi ve daha sonra Şeref Han gibi Kürt tarihçilerinin tüm bölgeyi "Kürdistan" diye adlandırmaları sonrasında, birçok Osmanlı tarihçisi veya görevlisi, bölge nüfusunu tanımlarken tümünü "Kürt" saymıştır.(3) Halbuki "Kürdistan" diye bilinen eyalet, Selçuklu Sultanı Sancar (1086-1157) zamanında teşkil edilmiş olup, İran sınırları içinde dar bir alandaydı ve Doğu/Güneydoğu Anadolu illerini kapsamıyordu.(4)

Doğu/Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Rum, Süryani, Nesturi gibi "Gayrimüslim" bazı etnik gruplar, bir kısım Osmanlı belgelerinde hatalı olarak "cemaat-i Eramine" (Ermeniler cemaati) veya sadece "Eramine" (Ermeniler) şeklinde kaydedilmişlerdir. (5) Polonyalı Simeon da seyahatnamesinde bu durumu, "Ermeni olmadıkları halde, diğer bütün Gayrimüslimlerin de Ermeni olarak adlandırıldıklarını" (6) yazmaktadır.

Bugün bile Doğu Anadolu'da, Zazalar yöredeki tüm Hıristiyan aileler için "Armini", Kürtler ise "Fille" tabirini kullanmaktadırlar. Bu hususun en canlı tanığı ve bu satırların yazarı olarak, çocukluğumda ailemin ve çevremizin "Armini" (Ermeni) diye tanımladıkları mahallemizin civarındaki Hıristiyan ailelerin, aslında "Süryani" kökenli olduklarını yıllar sonra bu konulara merak sarmıca öğrendim.

Bu itibarla, bazı resmi kayıtlarda Zazaların "Kürt" diye anılmaları, onların gerçekte Kürt olduklarını göstermez. Çeşitli ortamlarda ısrarla, "Osmanlı döneminde Zazaların Kürt kabul edildikleri"ni öne süren kişilere karşı, burada birkaç resmi kaynaktan bahsetmek ve bunlardan alıntılar yapmak suretiyle, Osmanlı döneminde Zazaların Kürtlerden ayrı değerlendirildiğini gösteren belgelerin de mevcut bulunduğunu ortaya koyarak, iddia sahiplerinin ne kadar yanlış olduklarını veya yanlışıldıklarını kanıtlamaya çalışacağız.

"Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Sivas Ahkâm Defteri" kayıtlarına göre, Divriği Kadısı Mevlana Abdüllatif tarafından 1744 yılında, bölgede cereyan eden bazı adli vak'alarla ilgili olarak merkezi yönetimin bulunduğu İstanbul'a gönderilen bir mektuba cevaben, İstanbul'dan yazılan bir fermanla şöyle denilmektedir:

"Malatya ve Sivas kadılarına ve Sivas Rakka mütesellimlerine ve Malatya ve (...) voyvodalarına hüküm ki:

Kıdvetü'l-Kuzat ve'l-hükkam Divriği Kadısı Mevlana Abdüllatif zide fazluhu südde-i saadetime mektub gönderüb Malatya civarında vaki Kürne Kürecik EKRADI

[KÜRT] ihtiyarları olan Asaf Subaşı'nın oğlu Sivas toprağında Bolucan nam beldede geşt ü güzâr eder iken ahar kutta-i tarık eşkıyası mezburu katl ve at ve esvabını garet ve yanında olan kendi adamları firar ile mezbur Asaf'a varub, 'oğlunu Divriği toprağından mahall-i ma'reke kurbünde Hamo nam memlehanın ZAZA tabir olunan ameleleri katl eyledi ve atı ve esvabı Divriği'de sakin memleha eminlerindedir' deyü su-i zan ve iftira ile haber verüb memleha-yi mezbur eminleri öteden berü ayan ve ayanzade ve ehl-i ırz ve dindar ve perhizkar olub ve bu günâ iş kendilerinden ve ittibalarından zuhur ve vaki olmuş değıl iken mücerred garaz-ı nefsanî ve icra-yi melanet için mezbur Asaf, adet-i EKRAD ve ayin-i na-meşruları olan etraf ve civarlarında olan eşkıya-yı EKRAD'a istimdat ve kara bayrak gönderüb mezbur Asaf Kethüda ve Mahmud Kethüda ve Şötüklü Ahmed Ağa ve oğlu Hasan Ağa ve Şötüklü Kör Mehmed ve Semekli ve Yacoza(?) ve Gelgeleli Yusuf oğlu Göçer, Simay uşakları ile oğlu Çamük, Oruç oğlu Musa ve Perik oğlu Mustafa ve Göçer oğlu ve Elgaffar ve Diricanlı Molla Yusuf ve oğlu Yusuf ve oğlu Veli Hasan ve Arhudlu Kör Mehmed oğlu ve Şevkafyun oğlu Uğurluoğlu'nun yeğeni Kasım, Parhiganlı Bölükbaşıoğlu Hasan demekle maruf şakiler, beş altı yüz süvari ve piyade malumü'l-esami haşeratı başlarına cem' ve 1157 [1744] senesinde ve mah-ı Ramazan-ı şerifde kuralarına varub rastgeldiklerini soyub emval ve erzaklarını nehb ü garet ederek (...)"

Fermanın devamı, eşkıyaların kasaba ve köyleri talan etmeleri ile ilgili olduğundan dolayı buraya alınmaya gerek görülmemiştir. Söz konusu ferman, bugünkü Türkçe ile özetle şöyledir:

"Malatya Sancağı'ndaki Kürne Kürecik ihtiyarı EKRAD [KÜRT] Asaf'ın oğlu, Bolucan'da yol kesen eşkıyalarca öldürülerek at ve elbisesi gaspedilmiş, kaçan yakınları ise Asaf'a gidip iftira ile oğlunun Divriği toprağında Hamo tuzlasında çalışan ZAZA işçilerince öldürüldüğünü, at ve elbisesinin ise Divriği'de, tuzla emininde olduğunu söylemişlerdir. Asaf, EKRAD adeti uyarınca çevredeki EKRAD çetelerine kara bayrak gönderip yardım istemiştir. Başta Asaf olmak üzere, Mahmud Kethüda, Şötüklü Ahmed, Kör Mehmed (...) isimli şakiler ve daha birçokları, beş altı yüz süvari ve piyade ile 1744 yılı Ramazan ayında Divriği köylerine baskınlar yapmaya başlamış, mal ve erzaklarını talan etmişlerdir.(...)"(7)

Yukarıdaki resmi fermanla çok açık bir şekilde Zazalar ile Kürtler arasında kesin bir ayırımın yapıldığı görülmektedir. Fermanla geçen "Zaza tabir olunan ameleler" haricinde, başka belgelerde Sivas/Divriği bölgesinde (18. yüzyılda) bir "Zaza oymağı"nın yerleşik bulunduğunu, ayrıca yöredeki derebeylerinden birinin isminin "Zazan Hüseyin" olduğunu(8) da tespit etmekteyiz.

Alıntı yaptığımız fermanla Kürtler için "Ekrad" sözcüğü kullanılmıştır. Osmanlı döneminde Ehmedê Xanî (1651-1707) gibi bazı Kürt yazarlarının da Arapça kökenli olan "Ekrad" kelimesini Kürt ismi karşılığında kullandıkları(9) bilinmektedir.

Bazı belgelerde "Ekrad" ismi Zaza aşiretleri için de kullanılmıştır. Örneğin, Diyarbekir Eyaleti'nde yerleşik

olduğu belirtilen Zaza isimli aşiret, "Ekrad Taifesinden"(10) gösterilmiştir. Ancak buradaki "Ekrad Taifesi" ifadesi, etnik anlamda "Kürt Taifesi" anlamına alınmamalıdır. Zira yukarıdaki fermanda "Zaza" ve "Ekrad" isimlerinin ayrı ayrı yazılmış olması ve birbirlerine rakip gösterilmesi, onların farklı etnik kimlikler taşıdıklarını ortaya koymaktadır.

"Ekrad" ismi bazen de kırsal kesimde yaşayan konar-göçerler için kullanılmıştır. Bazı belgelerde rastlanılan "Ekrad-ı Türkmenan" veya "Türkman-ı Ekrad"(11) tabirleri de bunu teyit eder niteliktedir. Bu nedenle, Hollandalı sosyolog Martin van Bruinessen'in; "Ortaçağ Arap yazarları, 'Arap Kürtler' [El-Ekrad'ül-'Erebiyye] gibi etiketleri bugünkü etnik açıdan tanımlanan Kürtlerle hiçbir ilgisi görülmeden göçebe gruplar için kullanırlardı"(12) şeklindeki sözleri, konuya önemli ölçüde açıklık getirmektedir.

Osmanlı resmi kaynaklarından biri olan "Salname-i Diyarbekir" (Diyarbakır Yıllığı) isimli eserlerde, Diyarbakır'ın etnik yapısına dair şu bilgilere yer verildiğini görüyoruz:

"Diyarbakır bir Osmanlı memleketidir. Çünkü ahalişi umumen Saltanat-ı Seniyye'nin te'ali ve temadi-i şan u şevketi arzu-yi ciddisiyle mütehasıs bulunuyorlar. Dâhil-i vilayette Türk, Arap, Kürd, Ermeni, Süryani, Zaza lisanları müsta'mel olmakla (kullanılmakla) beraber en ziyade sayı olan lisan, lisan-ı letafet-resan-i Osmanî'dir." (Salname-i Diyarbakır, Sene 1312, 1315, 1316)

"Ergani Madeni kasabası, sancağın vasatında bulunup Çermik, Palu, Siverek kazalarını ve yedi müdürlük merkeziyle yirmi altı nevahiyi (nahiye) şamil olarak livayı teşkil eder. (..) Mülhak kasabalar ahalişi Türkçe tekellüm (konuşma) edip kurada (köylerde) bulunanlar Kürdçe, Zazaca söyleşirler ve ekserisi Türkçe de bilirler." (Salname-i Diyarbakır, Sene 1301, 1302, 1308)

Söz konusu yıllıkların yeni baskısı Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından 5 cilt halinde yapılmıştır. Kürt ve Zaza'nın birbirine karıştırılmadığını, dillerinin de "lehçe-şive" değil, LİSAN (dil) olarak ayrı ayrı kaydedildiğini(13) bu kaynakta da çok net bir şekilde görebilmekteyiz.

Osmanlı resmi kaynakları dışında, Osmanlı döneminin birçok yazar ve şairinin eserlerinde de Zaza ve Kürt

isimlerinin ayrı ayrı yâd edildiğine şahit olmaktadır. Bu konuda da birkaç örnek vermek istiyoruz:

15. yüzyıl Alevi-Bektaşî ozanlarından Kaygusuz Abdal, bazı şiirlerinde Rum, Moğol, Arap, Türkmen, Kürt, Zaza, Abaza, Gürcü vb. halkların isimlerini zikretmiştir. Ozanın söz konusu hususa ilişkin iki dördlüğünü aşağıya aktarıyoruz:

"Soğanı, arpa ekmeğini Kürd'e ver,
Öğünü odur, o onu yahşi (güzel) yer,
Türkmen'e ver yahni ile burmayı,
Arab'ın önüne döktür hurmayı"

"Eğer bu sene çıkar isem yaza,
Toplayım bir parça Gürcü, Abaza,
Elime geçerse on kadar Zaza,
Yolar sakalını kavlak satırım."(14)

İstanbul'da, 1908 yılında Kıbrıslı Derviş Vahdeti tarafından yayınlanan Volkan gazetesinin 1. sayısındaki "Nutuk" başlıklı yazıda; "Yemen'de, Hicaz'da, Arabistan'da, Beyne'n-Nehrey'n de (Mezopotamya), Arnavutluk'ta Kanun-i Esasi harfiyyen tatbik olunacak, aşiretler, derebeylikler ortadan kaldırılacak, çadır altında olanlar iskân ettirilecek. Türk, Arap, Kürd, Zaza, Çerkes, Laz, Gürcü, Arnavut, Boşnak, Ermeni, Rum, Bulgar, Ulah, Dürzi, Süryani, Keldani, İbrani, Osmanlı olduğunu tanıyacak.."(15) hususları yer almaktadır.

Derviş Vahdeti, anılan yazısının başında; "Menfam (sürgün yeri) olan Diyarbakır'den avdet (dönüş) ve memleketim olan Kıbrıs'a muvasalat (varma, ulaşma) ettiğim güne müsadif (tesadüf eden) bir hürriyet donanma gecesi, taraf-ı acizanemden irad olunan (okunan) nutuktur" hususunu belirtmektedir. Bu küçük ayrıntıdan, Derviş Vahdeti'nin sürgüne gönderildiği Diyarbakır'de kaldığı süre içerisinde Zazalar ile Kürtleri yakından tanıma imkânı bulduğu ve onları tetkik ederek farklılıklarını tespit ettiği sonucunu çıkarıyoruz.

Aynı gazetenin 41. sayısında da, yine Derviş Vahdeti imzalı "Din-Kavmiyet" başlıklı yazıda; "Asya, Avrupa, Afrika-yi Osmanî'de bulunan Arap, Türk, Kürd, Buti, Zaza,

(۱۳۰۱)

دفعه

(۱۱)

ولایت ارباق و مطاره، دیوبند و غیره مجری و دستگیر
افندی سریشک زنجب او لوندو

Diyarbakir Salnamesi (1301/1885)

Diyarbakir Salnamesi
(1321/1905)

Volkan Gazetesi, Sayı: 1
(İstanbul, 1908)

Mela Ehmedi Xasi, Mewlidi
Nebi, sayfa: 1
(4. satırda altı çizili kısım "Zaza
Lisani"dır)

Çerkes, Gürcü, Laz, Arnavud, Boşnak, akvam-ı İslâmiyesi (İslâm kavimleri) gibi..”(16) ifadelerine yer verilmiştir. Bu örnekte de görüldüğü üzere, Kürt ve Zaza isimleri ayrı ayrı zikredilerek, iki farklı kavim olarak gösterilmiştir.

Öte yandan, Osmanlı dönemi Ermeni kaynaklarında da aynı gerçek net bir şekilde ifade edilmektedir. 1878 yılında Berlin’de düzenlenen Berlin Konferansı’na “Osmanlı Ermenileri Temsilciler Heyeti, Baş Episkopos Hrimyan (Eski Ermeni Patriği] ve Horen Narbey (Beşiktaş Baş Episkoposu)” imzaları ile 25 Haziran 1878 tarihinde, konferansa “Osmanlı Ermenistanı” için bir proje sunulmuş, projeye ekli olarak bir de “Osmanlı Ermenistanı”nın etnik durumu ve nüfusunu gösteren istatistiki bilgiler verilmiştir. Projede, “Nüfusun Çeşitli Irklara Göre Taksimi” başlığının altında, bölgede yerleşik buldukları bildirilen İRK’ların isimleri şöyle sıralanmıştır: “1. Ermeni, 2. Türk, 3. Göçebe Kürt, 4. Özel dilleri olan Zazalar, 5. Güneşe tapan, büyük kısmı göçebe Yezidiler, 6. Göçebe Çingeneler, 7. Rum ve Yahudi, 8. Asuri.” Aynı proje kapsamındaki bir başka çizelgede de, bölgedeki etnik yapı; “Ermeni, Türk, Kürt, Rum, Asuri, Zaza, Yezidi”(17) şeklinde verilmiştir.

Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid zamanında ve onun ismine izafeten 1891 yılında teşkil edilen “Hamidiye Hafif Süvari Alayları”nın tümünün Kürt aşiretlerinden oluşturulduğu, Alevi ve Sünni Zaza aşiretlerinden hiç birinin söz konusu alaylara dâhil edilmediği(18) bir gerçektir. Örneğin, Varto’da Kürtçe konuşan Sünni Cıbrın aşireti Hamidiye Alaylarına alınırken, Zazaca konuşan Alevi Hormek ve Lolan aşiretleri(19) alınmamıştır. Keza Urfa-Viranşehir-Siverek yöresinde yerleşik olan Barazi, Kiki, Milli, Miran ve Karakeçili isimli Sünni Kürt aşiretlerinden alaylar teşkil edilirken, Siverek’teki Bucak, Karahan (Qerexan), Kırvar (Qırwar) vb. Sünni Zaza aşiretleri(20) dikkate alınmamıştır. Hamidiye Alayları konusu, Kürt ve Zaza kimlikleri bağlamında üzerinde ayrı bir çalışma gerektirecek kadar ehemmiyetlidir.

Osmanlı döneminde, medrese eğitimlerini tamamlamalarını müteakip Diyarbakir, Lice, Siverek, vs. gibi Zaza muhitlerinde müftülük görevlerinde bulunan Mela Ehmedi Xasi ve Osman Babij gibi Zaza din alimlerinin, resmi dil olan Türkçe/Osmanlıca ile o dönemin din ve edebiyat dili olan Arapça ve Farsça’yı mükemmel derecede bilmelerine ve Kürtçe’yi de konuşup yazabilmelerine

rağmen, eserlerinde ana dilleri olan Zazaca’yı kullanmaları, üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Özellikle Xasi’nin “Mewlid-i Nebi”sinin girişinde, kitabın “Zaza Lisani” (Zaza Dili) ile yazıldığının belirtilmesi, yine Xasi’nin Osmanlı makamlarına kendi el yazısı ile kaleme alıp gönderdiği bir belgede yer alan; “Arapça, Türkçe, Kürdçe, Zazaca tekellüm ve ketebet ederim” şeklindeki ifadesinde, Zazaca ile Kürtçe’yi ayrı ayrı yazmasının anlamı büyüktür. Bu ayrımı, Osmanlı döneminin Zaza aydınlarında, Arap, Türk, Kürt kimliklerine karşı, ayrı bir “Zaza kimliği” bilincinin mevcudiyetine delalet etmektedir.

Sonuç itibarıyla; Osmanlı döneminin resmi/gayri resmi kimi kaynaklarında, Kürtlerin ve Zazaların iki ayrı halk olarak belirtildiği, dillerinin de Kürtçe ve Zazaca şeklinde ayrı ayrı kaydedildiği bir gerçektir.

Kaynaklar:

- (1) 1965 Genel Nüfus Sayımı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1965, s. 184-187.
- (2) Ali Tayyar Önder, Türkiye’nin Etnik Yapısı, Ankara 1998, s. 111.
- (3) Martin van Bruinessen, Kürtlük, Türklük, Alevilik, Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri, İstanbul 1999, s. 59.
- (4) V.Minorsky-Th.Bois-D.N.MacKenzie, Kürtler&Kürdistan, İstanbul 1996, s. 13.
- (5) Mehmet Ali Ünal, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Ankara 1989, s. 63.
- (6) Hrand Andreasyan, Polonyalı Simeon’un Seyahatnamesi (1608-1619), İst. 1964, s.89.
- (7) Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Sivas Ahkâm Defteri, No: 1, s. 232 (1. Hüküm); zikreden: Necdet Sakaoglu, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 33, 296, 297.
- (8) Necdet Sakaoglu, a.g.e., s. 51, 55.
- (9) Ehmedî Xani, Mem û Zin (Hazırlayan: Mehmet Emin Bozarslan), İstanbul 1975, s. 58-61, 80, 81, 507.
- (10) Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar, İstanbul 1979, s. 168.
- (11) Yusuf Halaçoğlu, Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrak, Kürd-Ekrad Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara 1996, s. 5 vd.; Martin van Bruinessen, a.g.e., s. 69.
- (12) Martin van Bruinessen, a.g.e., s. 71.
- (13) Diyarbakır Salnameleri, 1286-1323 [1869-1905], 5 cilt, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999; cilt: 3, s. 245, 345; cilt: 4, s. 66, 165, 270, 362; cilt: 5, s. 84.
- (14) Cihat Kar, “Zaza Adı ve Kaygusuz Abdal”, Piya Dergisi, Amor/Sayı: 4, Payızopeyên 1988, s. 20-23; ayrıca bkz. Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, İstanbul 1973, s.334, 410; Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal, Ankara 1981, s. 87.
- (15) Volkan Gazetesi, Sayı: 1, İstanbul, 28 Teşrinisani 1324 [11 Aralık 1908], s. 4.
- (16) Volkan Gazetesi, Sayı: 41, İstanbul, 28 Kanunisani 1324 [10 Şubat 1909], s.1.
- (17) Armenia Gazetesi, Sayı: 3, İstanbul 1890; Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, Ankara 1950, s. 230-231; bkz. H.Şelci, “Doğu Anadolu’nun Etnik Yapısı ve Zazalar”, Raştiye Dergisi, Amor/Sayı: 7, 1992, s. 6.
- (18) H.Şelci, “Alevi ve Sünni Zazalarda Birliklilik Anlayışı”, Raştiye Dergisi, Sayı/Amor: 9, 1995, s. 6.
- (19) M. Şerif Fırat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, 3. Baskı, Ankara 1970, s. 144 vd.
- (20) Bayram Kodaman, Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası, Ankara 1987, s. 54-55; Hayri Başbuğ, “Hamidiye Alayları”, Diyarbakır Ansiklopedisi, Ankara 2013, cilt: 2, s. 411-412.

1857'DE RUSYA'DA YAYINLANAN

İLK ZAZACA DERLEMELER ÜZERİNE(*)

Cihat Kar

Mevcut bilgilere göre, Zaza diline ait ilk yazılı metinler, Çarlık Rusyası döneminde, Petersburg Bilimler Akademisi'nde görevli Peter Ivanovich Lerch (1828-1884) tarafından derlenmiş olup, 1857-1858 yıllarında neşredilerek bilim dünyasına sunulmuştur. Böylece söz konusu metinler, Zazaca ilk yazılı/basılı ürünler olarak, Zaza dili tarihindeki ilk sıraya yerleşmiştir. Zaza dili üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar da, anılan tarihten itibaren başlamış olup, günümüze kadar bu alanda kitap, broşür, tez ve makale düzeyinde çok sayıda çalışmanın yapılmış olduğunu biliyoruz.

Zaza diline dair yaptığı ilk ciddi derlemelerin basılı eserler haline getirilip belgelenmesini sağlayan ve bununla Zazaoloji bilimine önemli oranda katkı sunmuş bulunan Rus akademisyen Peter Lerch, Petersburg Bilimler Akademisi tarafından kendisine verilen görevle, Osmanlılarla Ruslar arasında yaşanan Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında Ruslara esir düşen Osmanlı askerlerinin (Türk, Kürt, Zaza, Arap) tutuklu buldukları Smolensk Eyaleti'nin Roslaw bölgesine giderek, söz konusu esirler arasında bulunan Zaza ve Kürt kökenli şahıslardan, Zazaca ve Kürtçe derlemeler yapar.

Peter Lerch'in, Zazaca konusunda yararlandığı esirlerden biri de, o dönemde Harput Sancağı'nın Palu kazasına bağlı Kasan köyünden(1) ve Sivan (Siwan/Siwon) isimli Zaza aşiretinden(2) olan Hasan

isimli bir şahıstı.

Peter Lerch, tarihsel, dilsel, folklorik, etnografik ve toponomik derlemelerini ilkin Rusça olarak, "Issledovaniya ob Iranskix Kurdax i ix predkax severnyx Xaldejax" adı altında üç cilt halinde yayınladı. Birinci kitapta (1856), Türkiye, İran

ve Rusya'da yerleşik bulunan Kürtler hakkında genel bilgilere, ikinci kitapta (1857), Zazaca ve Kürtçe (Kurmanji)'ye ilişkin derlenen metinler ve bu metinlerin Rusça çevirilerine, üçüncü kitapta (1858) ise dilbilimsel çalışmalar ile Zazaca ve Kürtçe kelimelerden oluşan sözlük çalışmalarına yer verir.(3) Peter Lerch'in söz konusu kitapları, Rusça baskısının ardından, biraz kısaltılmak suretiyle, aynı dönemde (1857-1858) Almanca olarak da yayınlanır.(4) Ayrıca, Almanca çevirinin tıpkı baskısı, yıllar sonra 1979 yılında APA-Philo-Press tarafından Hollanda'da tekrar yapılır.(5)

Peter Lerch'in, yaptığı derleme çalışmalarına ilişkin olarak anılan kitabında verdiği bilgilerin kısa bir özetine burada yer vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz. Peter Lerch, çalışmaları hakkında şunları aktarıyor:

"Roslaw'da, Türkiye'nin Mardin, Cizre, Der-sim, Muş, Diyarbakir, Urfa, Birecik, Harput, Malatya, Maden, Arapkir ve Erzurum kentlerinden olan değişik aşiretlere mensup 50 kişi ile karşılaştım. O-nların büyük bir bölümü yukarı Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölgedendiler ve hepsi kendi dilleri [Kürtçe ve Zazaca] dışında Türkçe'nin Anadolu şivesini de konuşuyordular. Bazıları birbuçuk yıl içinde Rusça'yı da anlamaya başlamıştı.

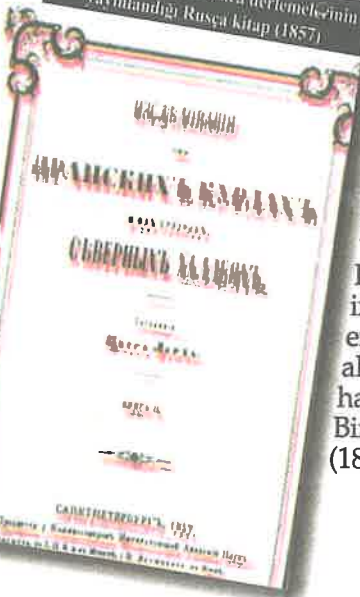
Onlardan derlediğim materyal arasında birçok şarkı/türkü de vardı. Palu'lu Zaza Hasan'ın okuduğu türkülerden biri Kharsan Dağı direnişiyile ilgiliydi. Bazı türküleri, aşiretler arasında meydana gelen ve kendisinin de katıldığı kavgaları anlatıyordu.

Esirler arasında, Hêni(6)'den Dêmi [Têmi (Key Têmo)] aşiretinden olan, her zaman temiz ve şık giyinen Ali ['Ely Têmi] isimli bir kişi de bulunuyordu.

Onlar, memleketlerinde hem kendilerine komşu olan hem de uzaklarında bulunan aşiretlerin ve yerleşim yerlerinin isimlerini gayet iyi biliyorlardı. Zaza Hasan, kendi aşireti olan Sivan aşiretine ait 34 köyün ismini bana verdi. Buna benzer bilgileri diğer şahıslardan da aldım.

Onlar, kendi geçmişleri ve sülaleleri hakkında da iyi bilgilere sahiptiler. Örneğin Hasan, kendi ailesinin şeceresini iyi biliyordu ve 18 atasının/dedesinin ismini sayabiliyordu.

Peter Lerch'in ilk Zazaca derlemelerinin yayımlandığı Rusça kitap (1857)

UZUN SÜREÇ: ASİMİLE EDİLMİŞ ZAZALAR-3

Haydar Şahin

Dersim ve Erzincan civarında halen anadilini konuşabilen Alevi Zazalar; anadili Zazaca'da kendilerine "Kırmanc" ve yine anadilinde konuştuğu dile de "Kırmancki" derler. Erzincan ve ilçelerinin merkez ile merkeze yakın köylerinde yaşayan Zazalar, Türkmen nüfusunun yoğunluğu ve bu gibi yerlerde okulların erken dönemde inşa edilmesiyle birlikte daha önce asimile oldular. Yüzyıllar öncesinden günümüze dek süregelen bölgedeki Türk egemenliği altında kalan Zazalar, anadillerini terk ederek Türkçe konuşmaya başladılar.

Bu uzun süreçte, bunların bir kısmı sadece Aleviliğini koruyabildi. Söz konusu yerleşim yerlerinde meskûn olup yüzyıllar önce anadillerini kaybeden bu Zazalar, bugün sadece kendilerine "Aleviyiz" derler.

1981 yılında Erzincan'ın Cumhuriyet mahallesinde ikamet ediyordum. O mahallede ve diğer mahallelerde karşılaştığım Aleviler ile 1982 yılında 9 ay süreyle kaldığım Divriği, Kemah, Çetinkaya, Sincan, Kuruçay, İmranlı ve Zara'nun birçok köyünde çok sayıda kişiyle konuştum, sohbet ettim. Bu bölgede, Türkçe, Kürtçe ve Zazaca konuşan Alevilere birer soru soruyordum. Ben sorumu Türkçe sorduğumda cevabı da Türkçe oluyordu. Türkçe olarak hangi millettensin dediğimde, üç kesim de "Alevi milletindenim" diyordu. Kürtçe konuşan Aleviye, Türkçeden başka dil biliyor musun diye sorduğumda, "evet, Kürtçe biliyorum", Zazaca konuşan Aleviye aynı soruyu sorduğumda ise "evet, Aleviye biliyorum" diye karşılıklar alıyordum. Zaza'ya, peki bu Aleviye dilinden birkaç söz eder misin dediğimde, "çitura, canê tu weso?" derdi. Bir de bakıyordum, Aleviye benim konuştuğum dildir.

Türkçe konuşan Alevilerin bir kısmına soruyordum: "Türkçe'den başka bir dil biliyor musun?" Onlar da "ben bilmiyorum, ama dedem

biliyormuş, büyüklerim biliyormuş" derdi. "Nereden geldiniz buraya?" dediğimde, "Dersim'den" diye cevap verirlerdi.

Yine bir başka örnek vereyim. Erzincan'ın merkez köylerinden biri Kürt köyü diye anılıyor. O köyde bir Zaza aşireti olan "Babamansur" aşireti yaşıyor. Erzincan CHP milletvekili olan Erol Tınaztepe o köyden ve o aşirettendir. Türkmenler, Zazaları Kürtlerden ayırt edemediklerinden, bilmeyerek Zazalara da Kürt derler. Zazaların bir kısmı anadilleri olan Zazacayı kaybettikleri gibi, Zazaların bir kısmı da aynı zamanda inançlarından oldular. Örnek: Erzincan'ın Üzümlü ilçesine bağlı Kelarız, Pıtarız ve Tercan'a bağlı Edebük köylerinin tamamı ile Altunkent'in yarısı, süreç içinde hem inançlarını hem de anadilleri Zazacayı unuttular. Keza, Tercan civarındaki Mercan'a yakın Auke/Awke (Su) [Höyük] köyü de anadili Zazacayı artık konuşmamaktadır.

Son yıllara kadar, Dersim ve Erzincan civarında yerleşik olup anadillerini konuşan Zazaların kendileri için kullandıkları "Kırmanc" adı üzerinde biraz durmak istiyorum. Çünkü "Kırmanc" adı, Kürtlerin kendileri için kullandıkları "Kurmanç" adı ile özünde aynıdır. Dilleri farklı olan iki ayrı etnik kimlikli halkın aynı ismi kullanmaları dikkat çekicidir. Zaza kökenli olup da sonradan Kürtçe öğrenmiş bazı Zazaların kendilerine Kırmanc/Kurmanç demesi, bu dili uzun süre kullanmaları alışkanlığı ile açıklanabilir. Fakat halen Zazaca konuşan bir kısım Alevi Zazaların, Kürt adı Kurmanç'ın bir versiyonu olan Kırmanc'ı kendileri için kullanmaları düşündürücü.

Bunun nedenini öğrenebilmek için günümüzden bir hayli gerilere giderek tarihin derinliklerine dalmak gerekiyor. Ben kişisel olarak, Dersim ve Erzincan civarında yerleşik olan Zazaların

kendilerine "Kırmanc" demesini, Romalılarla yapılan Malazgirt savaşı (1071) öncesinde gerçekleşen Kürt-Türk ittifakına bağlıyorum. Çünkü iki kesim de Müslümanlığı yayma temelinde bir ortaklık kurmuşlardı. Türkler, Fırat'ın (Karasu) doğusunda yer alan Zazalarla meskun coğrafi bölgenin yönetimini Kürt/Kurmanc mirleri ve aşiret reislerine bırakmıştı. O dönemde bölgedeki Zazaların tamamı Kızılbaş (Alevi) inancında idi ve hepsi de aynı dili konuşuyordu. Kürtlerin hükümler altında yaşamak zorunda bırakılan Zazalar, sürekli olarak yanı başında hep silahlı Kürtleri görüyordu. Bu arada Mervaniler, Eyyûbiler gibi Kürt hanedanlıklarının bölgedeki uzun süreli egemenlikleri dönemi de hiç kuşkusuz Zaza halkı üzerinde derin izler bıraktı.

Öte yandan, Çaldıran savaşı (1514) sırasında ve sonrasında, Yavuz Sultan Selim'in İdris-i Bitlisi aracılığıyla ittifak yaptığı bölgedeki 24 Sünni Kürt derebeyinin aşiret güçleriyle birlikte coğrafyamızda giriştiği Kızılbaş katliamı ve kıyımları süreci başladı. Kürt derebeylerinin insafına terk edilen Kızılbaşlar (Zazalar), sürekli olarak baskılara, saldırı ve kıyımlara maruz kalıyorlardı. Kürtlerin sınır bölgeleri sayılan Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Bingöl, Elazığ, Urfa kentlerindeki Zazalar mezhep yönünden Sünnileştiler ve bir kısmı zamanla Kürtlerle karışarak anadillerini de yitirip Kürtçe/Kurmanci konuşur oldular. Bir kısmı da Kızılbaş/Alevi mezhebini korumakla birlikte, dillerini kaybederek Kürtçe öğrendiler. Kürtçe konuşan Kızılbaş/Aleviler günümüzde Malatya, Adıyaman, Sivas-Koçgiri bölgesi ile Aşkale, Erzincan ve Kemah'ın bir bölümünde yerleşiktirler.

Kuzeyde (Erzincan-Dersim yöresi) kalan Zazalar, merkezi Kürt bölgesine biraz daha uzaktı. Ama zaman zaman Kürt feodallerinin baskı ve şiddetine uğruyorlardı. Bu baskı ve şiddeti biraz olsun hafifletmek için; "biz de sizdeniz, biz de Kurmancız" (Zazaca telefuzu; Kırmanc) demeye başladılar. Baskıların hafiflediğini görünce, bu taktiği kullanmaya devam ettiler. İşte bu "Kırmanc" adının, Dersim ve Erzincan yöresindeki Alevi Zazalar arasında kullanıla kullanıla zaman içinde yerleştiği yönünde görüşler ileri sürülmektedir.

Diğer taraftan bazı yazarlar, Zazaca konuşan, ama kendilerine Kırmanc diyenlerden yola çıkarak, Kırmanc adının; İrani halklarda Kürtlüğü aşan bir tanımlama olduğunu, bunun da köylülük, toprağa yerleşik, ama bu toprağa sahip olmayanlar anlamına geldiğini söylemektedirler. Bu iddia sahipleri, Minorsky ve MacKenzie gibi bazı bilim adamlarını da kaynak olarak gösteriyorlar. Oysa Minorsky ve MacKenzie'nin bahsettiği bizzat Kürtçe/Kurmanci konuşan Kürtlerin kendileri ve Kırmanc-Kurmanc adlandırmasıyla ilgilidir.

Minorsky ve MacKenzie; "Kürtlerin asil ailelerinden olan mirlerin (beyler) kendileri için

'Kurd' adını, diğer Kürtler için ise 'Kurmanc' veya 'Kırmanc' ismini kullandıklarını ifade etmektedirler. Her iki bilim adamının üzerinde durduğu husus, doğrudan Kürtler arasındaki üst-alt (bey-reaya) sınıflarına ilişkindir.

Bundan anlaşılacak şudur: Kendilerini "soylu", "asilzade", "aristokrat", "eşraf" olarak gören mir, beg, ağa gibi Kürt ileri gelenleri, kendileri ile diğer Kürtler (göçebe, maraba, çiftçi, köylü, rençber vs.) arasındaki sınıf farkını anlatmak ve üstünlüklerini ifade etmek için, kendilerini 'Kurd' olarak tanımlarken, aynı dili konuşmalarına rağmen kendileri gibi "asil" görmedikleri diğer Kürtleri ise "Kırmanc" veya "Kurmanc" olarak adlandırırılar. Her ne kadar zengin ve "asil" Kürt aileleri, "Kurd" sözcüğünün kendilerine Farsça üzerinden geçtiğini bilseler de, bu Farsça tanımlamayı kendileri için kullanmayı uygun buluyorlar. Minorsky, MacKenzie ve daha başka araştırmacıların dillendirdikleri bu tespit, Zazalarla ilgili olmayıp, Kürtlerin iç bünyesindeki üst-alt sınıfların tanımlanmasıyla ilişkilidir.

Irak'ta yerleşik Soranların kendileri için "Kırmanc" adını kullandıklarını Hasan Pour doktora çalışmasında yazmıştır. Ama Soranlar, Farsça "Kurd" sözcüğünü alarak Kürtçe konuşanların genel tanımı haline getirdiler.

Kurmancı konuşan Aleviler ile Zazaca konuşup kendilerine Kırmanc diyenlerin, söz konusu olan Kürt Kurmancları olmadığını, daha önce değindiğimiz Mehmet Özcan ile İbrahim Karsanlı'nın açıklamaları da teyit etmektedir.

Bu hususta, birkaç noktaya daha temas etmekte yarar var. Tarihsel süreçte çeşitli etkileşimler sonucu Kürt yoğunluklu bölge sınırındaki Kızılbaş Zazaların önemli bir kesimi, Kürt halkının adı olan Kurmanc ismini aldı ve anadilleri olan Zazacayı terk ederek Kurmanci (Kürtçe) öğrendiler. Örneğin, Erzurum'un Aşkale ilçesindeki Maskan (Masku), Hıdan (Xıdu), Lolan (Lolu), Şevalan (Sewalu) ve diğer aşiretlerden olanlar, hem Kurmanci konuşurlar hem de kendilerine Kurmanc demektedirler. İşte bu asimilasyon sonucudur ki, bugün Zazaca konuşup kendilerine "Kırmanc" diyen Alevi Zazaların bir kesimi bu isim benzerliğinden dolayı kendilerini Kürt sanıyor. Ayrıca, hem Alevi hem Sünni Zazalardan politize olmuş bazı insanlarımız, kraldan daha fazla kralcı kesilerek, Kürt ulusalcılığının öncülüğünü yapmakta, ait oldukları coğrafyayı "Kürdistan" olarak adlandırmakta ve kendisinin olmayan bir dava için boş yere canını ve kanununu vermektedir.

Alevi ve Sünni Zazaların dayanışmalarını, birleşmelerini ve ortak hareket etmelerini önlemek için yoğun çaba sarfeden bazı siyasi çevrelerin bulunduğu bilinmektedir. Tüm bunlara inat, Alevi-Sünni Zazaların aydınları, önlerine kurulan tüm pusuları ve barikatları yararak, her geçen gün, birbirleriyle daha çok kenetlenmektedirler.

ZAZA OLMANIN BEDELİ

Bahar Gül

Telefon çalıyor, kalkmak istemiyorum, ama garip bir duygu bana âdeta “kalk!” diyor. İstemeyerek kalkıyorum. Arayan İstanbul’dan kız kardeşim. Biraz önce babamızın hastanede vefat ettiğini söylüyor. O an yer ayağımın altından çekilip gidiyor sanki.. Karşılıklı birbirimize başsağlığı diliyoruz.

Babam uyumuş, bir daha uyana mamış. Babam uzun zamandır hastanede tedavi görüyordu. Kalp ve böbrek yetmezliği vardı. Bakımı için nöbetleşe Almanya’dan geliyorduk. Çok yaşlanmıştı, 92 yaşındaydı. Bu acılara dayanacak gücü kalmamıştı. Sürekli yatakta olmak, yaşamın tüm ağırlığını hissetmek, ona çok dokunuyordu.

Biz de çaresizdik, elimizden bir şey gelmiyordu. Çok üzülüyorduk. Sonu gelmeyen iğneler, ilaçlar, diyalizler, serumlar, kan almalar, muayeneler onu harap etmişti.. Yeri cennet olsun, nur içinde yatsın...

Kız kardeşime, hemen gelmek için uçak bileti almaya gideceğimi söyledim. Aslında bir hafta önce oğlumla birlikte hazırlanmıştık, havaalanından geri döndük. Pasaportumuzda bir sorun çıkmıştı.

Demek ki kısmet değilmiş. Bilet alıp öğle uçağıyla İstanbul’a hareket ettik.

Pilot, İstanbul üzerinde epeyce dolandı, turistlere şehri göstermek istiyordu sanırım. Ne muhteşem şehirsin sen İstanbul! Bir süre sonra havaalanına indik, kontrolleri tamamladıktan sonra, bir taksiye binerek Bakırköy’e geldim. Bu saatte en iyisi deniz otobüsüdür diyerek Bostancı hattına geçtim. Güzel bir gün, ama buruk ve hüzünlü...

Eve geldiğimde, bütün aile fertleri, akrabalar evdeydi, ağlaşıyorlardı. Bursa’dan, Pülümür’den ve diğer kentlerden akrabalar gelmişti. Bir an dayımı farkettilim, kafasında sargılar, yüzü gözü mosmor. “Dayıcığım ne oldu, nedir bu hal?” diye sordum. “Bir şey yok, önemli değil” dedi. Anlatmak istemedi besbelli. Zorladım, başka bir odaya geçtik, başına gelenleri anlatmaya başladı..

Kısacası; Zaza düşmanı malum odak tarafından görevlendirildiği anlaşılan iki zorbanın saldırısına uğramış. Kafagöz bırakmamışlar.. Kolları mosmor... Zazaları ayrı bir halk olarak yansıtmaya devam ederse, bir dahaki sefere kendisini öldüreceklerini söyleyip, kan revan içinde, sokak ortasında bırakıp gitmişler.

Ben şoke oldum. Hâlâ ne olduğunu tam olarak anlamaya çalışıyordum. Dayanamadım tekrar sordum:

“Dayıcığım, sen karıncayı bile incitmeyen melek gibi bir insansın, bilim adamısın, kim senden ne isteyebilir ki?”

O da; “İşte bu yüzden uzun zamandır benimle uğraşıyorlar. Zaza dili üzerinde araştırmalar yaptığını duymuşlar. Birkaç kez çalışmalarımı görmek istediklerini söylediler. Konuşmalarından, iyi niyetli olmadıklarını anladığım için vermedim. Tehdit etmeye başladılar. Daha Almanya’da iken yaptığım dilbilimsel çalışmalarımı ele geçirip yok etmek istiyorlardı. Bunu başaramayınca sonunda işi fiili saldırıya kadar vardırıdılar ve beni bu hale getirdiler” dedi.

Tehdit ha, vay bel! Biz nereye gelmişiz de haberimiz yokmuş. Kimsenin bir kılına dahi hanel getirmemişiz. En hümanist insanı dahi hazmedemeyen bir zihniyetle karşı karşıyayız. Bu ne zavallılıktır?!

Dayım bana dedi ki: “Kızım bunlar bizimle daha çok uğraşacaklar, temkinli, dikkatli ve hazırlıklı olun!”

Evet, hazırlıklı olmalıydık. En çok da Zaza kimliğimize sahip çıkmak konusunda. Bunu yaparken, iğneyle kuyu kazarcasına meşakkatli bir dönemin bizi beklediğini bilerek.. Kültürümüze bağlı, geleneklerimize lâyık bir biçimde ve demokratik satıhta mücadele vererek...

Devletin büyükleri diyor ki: “Yaradılanı (insanı) severiz, Yaradandan ötürü. Türk, Kürt, Laz, Çerkez, Abaza, Gürcü... hepsi kardeşimizdir.” Ya Zazalar! Onlar üvey kardeş mi? Değilse neden hâlâ isimleri, varlıkları, kimlikleri yok sayılıyor? Vergi, askerlik vs. gibi vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getiren insanların hangi statüye konulduğunu bilmek hakkımız değil mi?

Zazalar, Andromeda’dan gelmediklerine göre, bu ülkede hâlâ onlara “görünmezler” muamelesi yapmanın anlamı nedir? Biz artık sinsi planlardan, katliamlardan, sürgünlerden bıktık usandık. Ama yılmadık, yıkılmadık, halen de burada ve dimdik ayaktayız. Asırlardır süregelen bu itilip kakılmaların artık son bulmasını istiyoruz. Eşitlik temelinde, demokratik haklarımızın verilmesini talep ediyoruz!

Biz, görünmezlikten kurtulup, kendimiz olmak istiyoruz. Ne bir fazla ne bir eksik... Devletin bunu gerçekleştirebilecek gücü ve imkânları mevcuttur. Toplumsal huzur ve barış için bunu uygulamaya koymak herkesin yararınadır.

Öte yandan, Zaza dili üzerinde araştırma yapan insanlara baskı ve şiddet uygulayarak, bu önemli hizmeti engellemeye kalkışan şoven zihniyetli taşeronlar bilmelidirler ki, bu saldırılar hiç kimseyi korkutamayacak, aksine Zazaların uyanışını daha da hızlandıracaktır!

Bu itibarla, UNESCO tarafından da “kaybolmak üzere olan diller” arasında gösterilen Zaza dilinin korunması ve geliştirilmesine köstek değil, bilakis destek olunmalıdır!

Zaza dili, kültürü ve edebiyatının, yazılı basında ve televizyonlarda daha, aktif olarak sosyal hayata kazandırılması hayati derecede önemlidir. Zazaca müzik, film, tiyatro, folklor vs. gibi çalışmalara maddi-manevi destek verilmeli, özendirilmelidir. Zaza dili, Zazaların yoğun olduğu bölgelerdeki okullarda da öğretilmelidir. Devlet, özel kuruluşlar ve sivil inisiyatifler, özellikle konunun maddi boyutunda oluşacak sorunları çözme yönünde üzerlerine düşen gayreti göstermelidir. Zira, “lafla peynir gemisi yürümez!”

ARAŞTIRMA ve RÖPORTAJ: WESAR KOYOVEWRÊN

Bilirdiği üzere gençlik bir milletin geleceğidir. Ben de bundan yola çıkarak bir araştırma yaptım.

“Acaba gençler Zazaki (Dimilki) diline ne kadar önem veriyor” diye başladım araştırmalarım...

Önce bir gençle yaptığım röportajı size aktaracağım.

W.Koyovewrên: *Merhaba, vaktiniz varsa sizinle biraz sohbet edebilir miyim?*

Genç: Buyrun tabi...

W.Koyovewrên: *Zaza mısınız? Zazaca biliyor musunuz?*

Genç: Evet, neden sordun?

W.Koyovewrên: *Ben şimdi şöyle başlayayım. Zaza dili yok oluyor, bundan haberiniz var mı?*

Genç: Zazaca niye yok olsun ki! yok olmaz herhalde ya, öyle değil mi?

W.Koyovewrên: *Yani siz de tam emin değilsiniz ama Unesco'nun araştırmaları bu yönde, Zazaca yok olmakla karşı karşıya...*

Genç: Ben Zazaca biliyorum yetmez mi ki?

W.Koyovewrên: *Öyle diyorsun peki evde Zazaca konuşuyor musunuz?*

Genç: Hayır evde Zazaca konuşmuyoruz.

W.Koyovewrên: *O zaman, Zazacanın nasıl koybolduğunu anlıyoruz işte evde konuşmuyorsunuz bu da yeni nesilin unutmamasını sağlramaz mı?*

Genç: Valla ağabey benim işim gücüm var, böyle şeylere kafa yoramıyorum kusura bakma ben gidecem.

W.Koyovewrên: *Tamam, sağol. Unutma Zazacayı yaşatmak bizim elimizde...*

Genç: Tamam iyi günler. Deyip gitti arkasından bakıpta düşündüm ki "Anladım Zaza'ca nasıl yok oluyor" dedim kendi kendime bu gençlik dillerine sahip çıkmıyor ve başka bir Zaza genç arayıp sohbet etmek için yola çıktım.

Bir genç bir bayan ile yaptığım röportaj:

W.Koyovewrên: *İyi günler 5 dakikanızı bana ayırabilir misiniz?*

Genç: Buyrun

W.Koyovewrên: *Zaza'sınız sanırım? Zazaca biliyor musunuz?*

Genç: Zaza'yım ama Zazaca bilmiyorum.

W.Koyovewrên: *Neden bilmiyorsunuz? Ailede Zazaca konuşan yok mu?*

Genç: Babam Zaza, annem Kürt. O yüzden Zazaca konuşmuyorlar, ben de bilmiyorum haliyle...

W.Koyovewrên: *Zazaca öğrenmek ister misiniz?*

Genç: İnanın ki çok isterim ama öğrenemem, Zazaca çok zor...

W.Koyovewrên: *Bence isterseniz zor diye bir şey yoktur. Size bizim dergilerden vereyim onlarla irtibata geçin size yardımcı olacaklar yeter ki siz isteyin, Zazacayı öğreneceksiniz.*

Genç: Çok teşekkür ediyorum

W.Koyovewrên: *Ben teşekkür ediyorum.*

Son olarak size konuştuğum bir genci anlatacağım

W.Koyovewrén:merhaba.Zazasınız sanırım? Zazaca biliyormusunuz?

Genç: Evet

W.Koyovewrén:Zazaca yok olan diller arasında biliyor musunuz?

Genç: Yok olmaz Zazaca zaten evde hep Zazaca konuşuyoruz, Kürtçe yok olmadıkça Zazaca yok olmaz.

W.Koyovewrén:Nasıl yani? Kürtçe ve Zazaca çok farklı diller.

Genç: Yok canım farklı değil , Zazaca Kürtçe'nin lehçesidir ondan yok olmaz

W.Koyovewrén:Sizin fikrinizi bilmem ama Kürtçe farklı Zazaca farklı dillerdir.

Genç: Ne farklısı, sen bilmiyorsun. Aynıdır, git araştıır öğren öyle gel.

W.Koyovewrén:Yani siz bir kere kafanıza bu düşünceyi yerleştirmişsiniz?

Genç: Ben kaçarım seninle uğraşamam ama Zazaca Kürtçe aynı şeydir, unutma!

W.Koyovewrén:Peki teşekkürler. Buyrun dergimizden size hediye edelim. Okuyun belki içinde bulunduğunuz yanlışın farkında varırsınız.

Genç: Sağol sanada! dedi kaba bir sesle "işte anladığınız gibi gençlerin zaza'caya ilgisinden birkaç örnek...

Bir daha ki araştırmamda tekrar görüşmek üzere tüm okurlarımıza sonsuz sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

ZAZACA KONUŞURSA

WESAR KOYOVEWRÉN

*Ben Zazacayım,
Kafeste tutulan kuş gibiyim.
Özgürlüğü elinden alınmış bir kuşum...
Bırakmıyorlar beni özgürce uçayım semalarda...
Gideyim her tarafta kendimi anlatayım,
Beni unutturuyorlar insanlara, kanadımı kırıyorlar...
Bana; " sen yoksun, sen bizsin!" diyorlar...
Yeter artık!
Verin özgürlüğümü de uçabileyim,
Kurtulayım kafesten...
Beni unutmasın kimse, atalarının dilini unutmasın ecdadım.*

ZAZACA, KÜRTÇE VE FARŞÇADA SAYILARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Zazaca, Hint-Avrupa dilleri grubu içindeki İrani dillerden biridir. Yaklaşık 40 civarında Zolan İrani (Fars, Kürt, Beluc, Tacik, Paraçi, Ermeni, Semnani, Herzendi, Sengeseri, Lek, Lor, Taliş, Gilek, Tat, Oset, vs.) diller arasında en çok konuşulunan Farsça olduğu bilinmektedir.

İrani diller arasında önemli ölçüde sözcük benzerliği bulunmaktadır. Ama bu benzerlik, birinin diğerinin lehçesi veya şivesi olduğunu asla göstermez! Zazaca ve Kürtçe arasındaki bazı ortak/benzer kelimelere bakarak Zazacayı "Kürtçenin lehçesi" olarak göstermeye ve bu temelsiz iddiaya herkesi inandırmaya çalışanlar, aynı kelimelerin Farsça dâhil diğer İrani dillerde de kullanıldığını elbette biliyorlar. Ama politik amaçları uğruna bilimsel gerçekleri çarpıtmaktan da geri durmuyorlar ne yazık ki..

Aşağıdaki tabloda yer verilen Zazaca, Kürtçe, Farsça (ayrıca, İngilizce, Almanca, Türkçe) sayılara özellikle dikkat edilmelidir. Sayıların çoğu Kürtçe ve Farsça'da aynı iken, Zazacadaki farklılığı açıkça görülebilmektedir

ZAZACA	KÜRTÇE	FARŞÇA	İNGİLİZCE	ALMANCA	TÜRKÇE
Yew, jew, ju	Yek	Yek	One	Eins (ayns)	Bir (1)
Dı	Do	Do	Two	Zwei (Tsvay)	İki (2)
Hiri	Se	Se	Three	Drei (Dray)	Üç (3)
Çiher, Çahar	Çar	Çahar, Çehar	Four	Vier (Fir)	Dört (4)
Ponc, panc	Pénc	Panc	Five	Fünf	Beş (5)
Şeş	Şeş	Şeş	Six	Sechs	Altı (6)
Hewt	Heft	Heft	Seven	Sieben (Ziben)	Yedi (7)
Heşt (heyşt)	Heşt	Heşt	Eight	Acht	Sekiz (8)
New	Neh, noh	Noh	Nine	Neun	Dokuz (9)
Des	Deh	Deh	Ten	Zhen (Tsen)	On (10)
Yewndés	Yazdeh	Yazdeh	Eleven	Elf (Elf)	On bir (11)
Diés	Dozdeh	Devazdeh	Twelve	Zwölf (Tsvölf)	On iki (12)
Hirés	Sizdeh, sézdeh	Sizdeh	Thirteen	Draytsen	On üç (13)
Çiherés, çarés	Çardeh	Çehardeh	Fourteen	Firtsen	On dört (14)
Poncés	Pazdeh	Panzdeh	Fifteen	Fünftsén	On beş (15)
Şiyés	Şazdeh	Şanzdeh	Sixteen	Sechszehn	On altı (16)
Hewtés	Hivdeh	Hifdeh	Seventeen	Siebzehn	On yedi (17)
Heştés	Hujdeh	Hicdeh	Eighteen	Achtzehn	On sekiz (18)
Newés	Nozdeh	Nuzdeh	Nineteen	Noyntsen	On dokuz (19)
Vist	Bist	Bist	Twenty	Zwanzig (Tsvantsik)	Yirmi (20)
Hiris	Si	Si	Thirty	Dreisig	Otuz (30)
Çewres	Çıl, çihel	Çehel	Forty	Vierzig	Kırk (40)
Poncas, pancas	Pénci	Pencah	Fifty	Fünfzig	Elli (50)
Se	Sed	Sed	One hundred	Hundert	Yüz (100)

ZAZAKI RÊ WAR VECI

Nusret Karul

*Ma ne Tırki ne zi Kurdi, wa hemekes nê bızono
Kom se vono wa xoré vajo, ez zi xo rê inê vono
Ez se k' bızon ez teyna ya ez heyne nê ray ra şono
Ma Zazayê, ma goni xo ina dawa ser ra dono*

*Tırki vonê şıma Tırki, Kurdi vonê şıma Kurdi
Yew in heta, yew a heta ma kaşkeno sey belati
Liya bêri halê zonê ma zi xo rê bı veyni
Zonê ma ho heliyeno, zonê ma rê war veci*

*Dezge ronı, neşriyat bıç', wa zonê ma nêbo vin
Mekteb akı, tedris bıdı, zonê Zaza bıwanin
Şari Zaza, qıcı Zaza, wa nêbi mil şıkteyin
Dest hewanê, dua bıçê, Homay ra nê bıwazin*

HEMMEÇI WAXTE XO DE

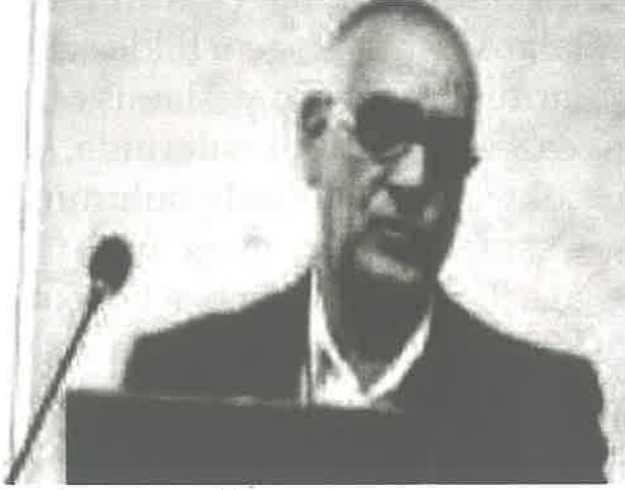
Zaza Mustafa Jew (Mustafa Karabulut)

*Waxt u zemandé cı dı hemmeçi
Waxt u zemandé cızı tızé bısıné
Waxt u zemandé cı dı tızé gan u rühé xo
bıdê cı
Ne berey, ne zi rew
Hemmeçi wat u zemandé cı dı.....

Hemo meravéré tızé
Memıraziyé ju qısada cıra
Ge ge nazi kena
Ge ge vana né
Ge ge hewt koya peyra tora vana bé
Ge ge wiyena u pıréskiyena tora*

*Ge ge mirdaiyena peya xo kena to
Hewt şewi u hewt roji
Tı fekdé cı mehewni
Bewni zeri ya cı
Eşq mara kora
Tı cıra hesbıkeré se rındek u xaseka
Mekıré se ağı u zembereka
Eşq heskerdena
Eşq pawitena
Axin u waxını
Cebr u cefa antena
Eşq kerı sero isparıka wesariya
Qandé a isparıkı kerera daparyena*

ZAZA YAŞAM VE YERLEŞİM KÜLTÜRÜNÜN ÇEKİRDEĞİ HESERAN

Heseran, Çermik'in, Siverek ve Gerger Zaza köyelerine komşu olan güney kısmında birkaç köyün bulunduğu vadiler bölgesidir. Üç çayın birleştikten sonra 2 kilometre ileride Fırat'a döküldüğü kısım şimdi artık baraj gölünün şişme alanı içindedir. Başlıkta 'çekirdek' sözünü kullanmamızın nedeni, Heseran

yaşam ve yerleşim tarzının aslında tüm Zaza coğrafyasının bir proto-tipi olmasındandır. Yani, Heseran anlatıldığında, Zaza coğrafyasının farklı bölgelerinde yaşayan Zazalar kendi yaşam alanlarına ilişkin pek çok benzerlikler bulabilirler. Çünkü Heseran, Zazaların yaşama genel bakışlarının, yaşam alanı seçim mantık-

larının doğal yansımasıdır.

Zazalar bir yere yerleşmeye karar vermişlerse, orada 'olmazsa olmazlarını' buldukları için karar vermişlerdir mutlaka. Zazaların yaşam alanlarında 'olmazsa olmazlar' kısaca şöyle özetlenebilir: su ve ağaç; mavi ve yeşilin uyumu...

Bu yaşam ve yerleşim tercihleri onları, Anadolu'da komşu oldukları, dirsek dirseğe yaşadıkları halklardan ayıran en belirgin özellikleridir. Bu noktadan bakıldığında, onların Kuzey Mezopotamya'yı yurt adınmış olmalarının rastlantı olmadığı anlaşılıyor.

Zazalar genellikle nehir boylarına veya nehirlere açılan çay, ırmak vadilerine yerleşmişlerdi. Bir yerde bir Zaza yerleşimi varsa, orada mutlaka bir akarsu vardır. Bu yüzden sulu tarıma alışkın ve yatkındırlar. Güneyde Çermik'in en güney ucundan, kuzeyde Erzincan vadilerine; İmranlı, Zara'dan

Mutki uçlarına kadar, her yerde bir aynılık çıkar karşımıza.

Zazalar suyu akan bir kay-

naktan içmeye alıştırlar. Bir Zaza köyünde kuyudan su içilmesi çok uç bir durumdur. Bir köyde bir ya da daha fazla içme suyu kaynağı vardır mutlaka. Çeşmeler, genellikle sırtlarını bir yamaca yaslamış olan Zaza köylerinin kıyılarında, çok yerde, önlerinde bulunur. Çeşmeleri gölgeleyen dut ağaçları; altında, sebze bostanları, meyve bahçeleri olur.

Vadi yamaçları meşelik ve ormanlıktır. Zazaları en alışkın oldukları yaban ağaçları palamut mazi v̄e meşe türleridir. Palamut ağacının, kestane tadına yakın, 'belû' denilen ince ve uzun meyvesi vardır. Meşe mazısının yüzeyinde çıkıntılar olan meyvesi kurutulur, öğütülür, elde edilen 'cıft' hayvan derisi tabaklamada kullanılır. Akarsu boyları, ağırlıklı olarak çınar, söğüt ve su seven benzer ağaçlarla örtülüdür. Bazı yerlerde ceviz, yabani meyve ağaçları da bulunur. Yüksek bir yerden Zaza vadilerinin yamaçlarına bakıldığında, ilk göze çarpan, akarsuların maviliği, yeşilin çeşitli tonları ve beyaz

badanalı temiz Zaza köy-leridir. Böyle olunca, her Zaza'nın bilinçaltında su çağılısının, yaprak hışırtısının ayrı bir yeri vardır.

Standart bir Zaza evi iki katlıdır. Eve, genellikle arkadan, bazen yan taraftan girilir. Ev bir yamaçta değilse, yaşam alanına yeteri kadar merdiven basamağıyla ulaşılır. Dış kapının açıldığı yer evin 'eywan'ıdır. Eywan geniş bir alandır; devamında, çok kez 'eywan'dan daha büyük, karşılığı teras olan, 'wertme' bulunur. Kadınlar genellikle Eywan'da tavana asarak ya da wertme üzerinde çatılmış üç direğe bağlayarak tuluk yayarlar. 'Wertme' evin en önemli bölümüdür. Orada kışlık dolmalıklar, meyve ve sebze kurutulur, salçalar güneşin altında kıvam alır. Wertme'nin altı ahır olarak kullanılır. Ahıra açılan daha arkadaki bazı bölmeler saman ve diğer hayvan yemlerinin tutulduğu 'merek' (samanlık) olarak kullanılır. Bazı evlerde, 'wertme'nin önünde, genellikle, etrafı çevrilmiş 'hewş'

(ev dışı alan) bulunur. Bu alanda, 'çari' denilen, 'adır-ganda' (ocak) ekmek ve yemek pişirmek için yakılan meşe ve palamut ağaçlarının uç dalları kümbet biçiminde üst üste dizilerek 'déz' yapılırlar.

Burası, ayrıca ev hayvanlarının yazlık mekânıdır. Evin önünde yeterince yer varsa, birçok evde, 'hewş'in devamında 'baxçe' olur. Baxçe'si olmayan evlerde 'hewş'e en az bir 'tuwéra zûrayi' (yalancı dut ağacı) dikilmiştir. 'Tuwéra zûrayi' dikilmesinin nedeni, meyve vermediği için çevre kirliliği yapmamasıdır.

Zaza evlerinde hayvanların yaşam alanları evden tamamen soyutlanmıştır. Ya üst kattan alt kata bağlanan bir merdivenle ya da tamamen evin dışında açılmış bir kapıdan ahır kısmına geçilir.

Zazalar suyla barışık oldukları için zengin veya yoksul, Zaza evleri temizdir.

Yaşam alanı olarak kullanılan evin ikinci katının en hâkim köşesi 'wede' dir. Bu bölme, günümüz evlerinde misafir odası olarak kullanılan

odanın karşılığıdır.

Evde genellikle iki ocak kurulmuştur. Biri 'Bané keyi' denilen, mutfak işlevi gören bölmededir. Diğeri 'eywan'-dadır; yaz günlerinde kullanılır. Bané keyi, aynı zamanda evin yiyecek stoklarının, 'kuvarı' denilen, yetişkin bir insan boyunda, söğüt sürgünlerinden örülmüş dış cephesi sıvanmış, dip kısmında, tahıl çekmek için gerektiğinde açılan bir deliği bulunan siloların bulunduğu yerdir.

Bazen 'bané keyi'nin devamında, bazen de ayrı bir bölme olarak 'bané peyi' olur. Burası, ev eşyalarının, yatakların, giysi sandıklarının konulduğu, aynı zamanda, kadınların ve çocukların yatığı geniş bir bölmedir.

Varlıklı ailelerde, 'mexzen' denilen, çocukları giremesin diye kilitli tutulan bir bölme daha bulunur. Bu bölmede, kışlık kullanım için hazırlanmış meyve ve sebze kuruları, yerine göre ceviz, nar gibi dayanıklı meyveler, sucuk, pestil, kesme gibi bağ ürünleri, sirkeler ve turşular tutu-

lur.

Zaza köyleri yoksullarına yoksulluklarını hissettirmezler. Köyde her evin neyi varsa yoksul bir evin de aşağı yukarı aynı şeyleri vardır. İmece, yardımlaşma son derece gelişmiştir. Biri, ihtiyaç duyduğu ama kendinde bulunmayan bir ürünü dilediği bahçeden, bostandan, bağdan, tarladan alabilir. Bunun için izin istemesi gerekmediği gibi mal sahibi izin istenmesinden gocunabilir.

Yaşadığı kuzey Mezopotamya'nın zengin coğrafyası Zaza insanını kendine göre biçimlendirmiştir;

gönlü geniş, paylaşımcı, çalışkan ve üretkendir. Kendi yoksulunu kendi içinde saklamasını bilir. Kuzey Mezopotamya'nın bu kadim halkı erdemli ve onurludur. Yoksulsa sonuçlarına katlanır, başkasına asla avuç açmaz, dilenmez. Bu belirlememizin dayanağı, bu güne kadar, şehir köşelerinde el açan, dilenen bir Zaza erkeği ya da kadınına rastlamamış olmamız gerçeğidir.

Destnuştey "Biyayişê Pêğemberi" ra dı ripeli

Osman Efendi Babij (1852-1929)

BIYAYIŞÊ PÊĞEMBERİ (MEWLIDÊ NEBİ) [4. BÖLÜM]

Osman Efendi

Va: "Mı di hirê meleki eşkera,
Hurgı jewi destı dı bayraq bira.

Jewi berd meğrib u jewi zi ro-
jhilat,
Jewi Ke'bi ser dı daçıkna bı raşt.

Boll meleki zi inandır bi bızan,
Key ma zey Ke'bi tewaf kerdên
inan.

Ez bı no hal dı biyan, amey mı di,
Qapı ra kewti zerre hirê cêni.

Ju cı ra Hewa, cêniya Adem Nebi,
Ju zi Asiya, cêniya Fir'ewni bi.

Ju zi maya İsay bi, Meryem namey
ay,
Ez seni vazan bı to rindeya cay.

Hurgı jew ronışti kıştêda mın,
Qarşu dı vinderdı jew xızmetê
mın.

Perdeyê çımandê min wedariya,
Boll 'ecêbi di min, o çağ 'eşkera.

Huriyê cenneti tim amey şiyin,
Tayın temaşa, tayın xızmet diyin.

Ez biyan teyšan u pizey mın vêşa,
Aw inan ra waştu mın, inan zi da.
Zeydê vewra sipe serd u tam
şeker,

Mın şimit, kewtan zi xo hem bêxe-
ber.

Be'do teyrên amê, dest eşt paştıya
mın,
Va vileyna paşt u aşt u naştê mın.

Ame dınya, a se'at sultanê din,
Nurê dı gerq bı va no 'erd u
azmin.

Hemme mexluqê dini venda u va:
"Merheba to rê Muhammed
Mustafa!

Merheba ey melhemê pizey
kulan!
Merheba ey serwerê pêğem-
beran!

Merheba kani şefa'et merheba!
Tı bı xeyr amey, to rê se merheba!

Merheba ey ti recaciy ma
rusiyan!
Merheba dermanê qelbê
nêweşan!

Merheba ey mexzenê şer'i Rebbi!
Merheba ey serwerê hurdna dını!

Merheba ey nurê çimê ummetan!
Merheba pêğemberê axır zeman!
Merheba ey ti imamê Enbiyan!
Merheba ey ti delilê Ewliyan!

A şewa kı Ehmed ame na dını,
'Erd u azmin mujde da, va jew-
bini.

Va, inan kêf kerd u vatên hurgı
jew,
Hemdullillah ame ma rê menga
new.

Ke'be va a şew kêfan ra reqıs
kerd,
Kerdı kêf Ellay rê wextan secde
kerd.

Ame azmin ra melekê bêguman,
Va, inan ard jewwi ibriq jew
legan.

Jew girot bi, dest dı dismalên
herir,
Barekellah fike ya bedre'l-Munir!

Ey meleki va bı awda kewseri,
Pakı şiti ganê ê pêğemberi.

Va inan ard morê ê pêğemberi,
Na miyaneya, qolunca dı vist beri.

Va inan mor kerdı, cayê mori ra,
"Lailaheillellah" va neqışna..

KITAVÊ "AXAÊ NISKE" SERO

Hakkı Çimen

Domoneniya ma de radon, televizyon, video, kompüter u çio bin çine bi. Ê waxtu qome ma zof saniki, hêkati, lawiki u mertali ezvere zonêne. Ezverê vatêne, pers kerdêne. Hostaunê saniku u hêkatu, saniki u hêkati qesey kerdene. Mertali pers kerdêne. Pir u rayvêri dewu ra feteliyêne.

Eve tomirê Haqiye cem girê dêne. Sairunê ma veyvu de, tomur cıutene, lawik vatêne. Cuanik u cuamerde hewlê ke şie haqiye, dinu sero eve tomur suari vatene. Ma domonu ki na saniki, hêkati, lawiki, suari u merteley kerdene ezvere, musêne. Ma ra tae şiene lewê zu hostay de lawik vatene u tomur cıutene musêne. Taê bini ki biene ve koçekê zu piri. Raa Haqiye musene.

Pirik, dêk u kalikunê ma ra kesi zonê ma de nênoşt vi. Serune 1980 ra nat Haq poşt dê ve ma. Ma ra zofine sifte kerd, Zazaki nost. Nia hata ve ewro edebiyatê zonê Zazaki de zofe pêserok/mecmua u qezentey vıraşay, zofe kitavi noşay. Zonê ma bi ve zonê kitavi u zonê edebiyati, kewt ve üniversitu u mektevu.

Zazaki de hona kitavê domonu zof kemiyê. Kami dest ra ke yeno, wa Zazaki kitavunê domonu vırazo. Kamo ke Zazaki zoneno, domonune ho de wa Zazaki qesey kero. Wenden u nostena Zazaki cı salix do. Kamo ke Zazaki zoneno, hama domonune ho de qesey nêkeno, kuno ve binê guna domonunê ho. Gune may u pi, no zon domonunê ho bımusnê, hona dina ho bıvurne. Çike nu zi dêno de grano vilê maun u piyu dero. Vilê dêkun u kaliku dero.

Sanika "Alaê Niske" Pulêmuriye ra Nialni Guliyê mı re sera 1994 de eve zero wes qesey kerde. A cuanike ki hostaunê vırenu ra bie. Alimê Zonê Zazaki Dr. Zılfi Selcan na kitav wend, hetê grameri u

rast nostene ra redakte kerd. Cuanike Sabine Neupert sewetune kulturê ma ho zof ver da.

Eve poştıya kitavu u resmu u videu na kitav rê resmê rındek vıraşti. Xızır hiremine ra rali bo. Ma seweta rast wendêne u rast nostene elifbaê Zazakiyo ilmi pelga peêne de kerd ve na kitav. Kamo ke hetê wendene u rast nostene ra problemê ho estê, şikeno na elifba ra poşt bıwêro.

Wedoğê delali, nıka dorê sımao. Ho ra sifte kerê. Çê ho de zonê ho qesey bikerê. Domonune sıma ke roze na kitav wend, u waxt bızonê ke sıma dênê dêku, piriku, kaliku u iyê maa u piunê ho do.

Haq zonê ma, ma u azê ma rê şiren kero.

Sevgili Dostlar,

Zazaca resimli 2. masal kitabımız "Axaê Niske" sizlerle buluşmaya hazır.

Kitabı oluşturan masal Pulêmuriyeli (Pülümür) Guliyê Teyze tarafından bana anlatılmıştı. Masal otantik olarak yazıldı. Zaza Dilbilimci Sayın Dr. Zılfi Selcan, Zazaca kitabın redaksiyonunu yaptı. Kitabın yarısını oluşturan resimler, Sayın Bayan Sabine Neupert'e ait. Bayan Neupert, resimleri çizebilmek için mevcut Zazaca yayınları okudu veya dinledi; yaşlı kesime ait resimleri inceledi ve bizzat Dêsim'e giderek insan portrelerini kaynağında gördü. Böylelikle kitabın tümüyle orijinal olmasına çalışıldı.

Kitap, Zazaca ve Almanca olmak üzere iki dilde ve iki ayrı kitap olarak Almanya'daki Anadolu Verlag tarafından modern tekniklerle ciltli olarak basıldı.

Zazaca kitapla ilgili kısa bilgiler:

Kitabın adı: Axaê Niske

Yayınevi: Anadolu Verlag/Almanya

Yayın yılı: Şubat 2013

Türü: Resimli Zazaca Masal dizisinin 2. kitabıdır.

Çermug ra jew mersela:

ELİYO ÇERMUGIJ U AMBAZDÊ CİYA

Roşan Hayig

Rojê Eli u ambazdê xoya wextê awdayenda peman dı, Çermug ra şinê Adına. Cayo kî girwekari (‘emeley) tımı qandê kari yenê pêserı, şinê o ca dı vîndenê. Dirê roji ravêreno, Ağayê yeno, nê girwekari çorşmey cı arêbiyenê, o vano mı berı kar, no vano mı berı kar.

Uza dı ağa vano: “Şıma miyan dı Çermugiji estê?”

Eli vano: “Ma dı Çermugiji estê.”

Ağa vano: “Bêrê, mı hetek dı kar esto.”

Ew ninan gêno beno dewda xo u ninan rê vano: “Xeylê erdê mı estê, şıma kî wazenê wextê awdayeni bıqediyo zi şıma şenê mı hetek dı bimanê, ez heqê şıma dana, wextê pema kî ame, şıma xo rê peme arêdanê.”

Nê vanê: “Wabo.”

Nê şinê pema miyan kî pemey ağay pelısyayo oyo keno wışk bo. Labırê şari qandê awı çı oxbet ardo ağay serredı ninan rê

nêvano.

Ağa vano: “Şıma awerı rabestê u pemi awdê, ez zi şıran şıma rê şami, çiyê werdi tayn perrey biyara” ew no dano pıro şıno.

Eli ambazdê xo rê vano: “Bê ma şımı awı rabestımı!” Nê şinê awı rabestenê u pemi awdanê.

Nê fına weynenê kî awa cı peysê.

Eli vano: “Ambaz hele şo awı vero, na awa ma çıçı rê peysê?”

No awı vero şıno kî awı peysnaya u fekê geveri hetnaya rabestnayo. No keno kî awerı rabesto vayda xo, dı merdımı qirenê ney ro u Tırki vanê: “Hey hey, senden başka enayi yok mu gelsin o ağanın pamuğunu sulasin? Sen bilmiyor musun, bizim ağa zorla da olsa o ağanın tarlasına su bırakmayacak ki pamuğu kurusun, eceline susamamışsan, haydi defol ol git buradan!”

No veyneno kî, dı merdımıyê cı pey dı ekı demançey girêdayê ew êyê demançanê xo zi mıc-

nenê ney kî, no biterso. No awerî wîni verdano u şîno Eli hetekî ew vano: "Eli bê ma tiya ra şîmî, ez şîyan kî awerî rabesta, dî merdîmî amey u va: "Ma Merasîjî, ekî şîma nêwazenê bîmîrê tiya ra sıkîr bê şîrê, heta neka çendî merdîmê zey şîma amey tiya, ma tiya ra qewernay."

Eli vano: "Wabo, ma şîmî, labîrê ağa ame persê Çermugîjan kerdî ew tî zi zanê kî, ma Çermugîjan u Adînayîjan miyan dî dîşmenîni esta, ma kî tiyay terk kemî u şîmî hîni kes ma Çermugîjan rî ra nêweyneno. Qay ağay maya qenê zanê kî veynda ma, ya ma do tiya dî bîmîrîmî, yanzi nê pemi awdîmî."

Ambazê Eli vano: "Labîrê inan dî silah esto, ma dî gi to esto kî ma lej bîkemî?"

Eli vano: "Wextê dî ez Almanya dî biyan, mî Merasîjî diyê ê tersanokî, bê ma şîmî!" Nê mîşewre kenê, Eli vano: "Ez neka qompilê kena xo mundi vero, labîrê o do tever ra nêayso, ê do vajê qay mî dî zi demança esta. Ma kenê kî lej bîkerê, tî meverdî ez dest çekera mundîda xo. Ez kî dest erzena uza, tî vajî: "La Eli, destanê xo

ragî, qandê şarî merdîm mekîşî!"

Nê danê pîro şînê geveri serî kî, ekî êyê hewna uza dî. Eli Tîrki zi weş nêzano. Nê şînê ninan hetekî, Eli vano: "Wîlan sen neden su bîraxmaz?"

Jewdê ninan vano: "Biz gerekenî arkadaşîna söyledik, ona göre düşünün!"

Eli vano: "Wîlan sen kimdir, bax biz Zazadır, Çermuglîdir, biz kimseden qorxmaz, ben ölse de bu pembîx sulanacax."

Senî kî nê Merasîzî qîsey pîsî kenê, Eli hîma bî Zazakîya vano: "La mî metepêşê" ew destê xo erzeno qompîlî, goya Eliyo keno demança bianco ê merdîman.

Ewza dî ambazê cî vano: "La Eli destanê xo ragî, demança meancî, qandê şarî qetilker mebî" ew destanê Eli tepêşeno u nêverdano dest çekero qompîlî. Eli nengî mengî çîneno u qîreno.

Ewza dî merasîjî vanê: "Hemşerîm hemşerîm sakîn ol, biz hemşerîyîz, elîn yüzünden birbirîmîzî öldürmeyelîm, gelîn suyunuzu bırakîn, arkadaş olalîm" ew nê destanê zewm-bîni tepêşenê, pêdî yenê werey u awa xo rabestenê.

Vera êreyê ağa yeno kî nêyê

pemi awdanê. No yenö sılam dano ninan u vano: "Bêrê nanê xo burê!"

Nê yenê. Uza dı Eli reyna Tırkida xoya qılompaniya vano: "Ağa to çı ma rê nêva kı hal u medey mı unayo. Bewni ma dı silah zi çıniyo, ina ma bıkiştayê zi hendı bı" ew Eli çı oxbet ameyo ninan serredı ağay rê vano.

Ewza dı ağa werzeno bı vırara şıno Eli u Ambazdê cı ra u bermeno ew ê ağay bini çı oxbet ardo ney serredı, ju bı ju vano u wına rameno:

"Mı kam kı ardı nêwetardı vındero da pıro u şı. Yanê kesi nêwetardı bêro awa mı awdo. Qandê coy ez ameya, mı şıma Çermugiji ardi. Çıkı jeweri mı rê va, Çermugiji zaf hariyê, merdım kışenê. Mı zi derba Çermugıjan Adına dı diya. İnan u Felehana (Ereb Uşağı) pêra zaf merdımı kıştı. Qandê coy mı veyda şıma. Şıma çı mıhal yenê Adına, bêrê mı hetekı."

(Na mesel, Eli u ambazdê xoya mı rê vat bi, mı zi nuşnê. R.H.)

Değerli Zaza yazarlarından Roşan Hayıg ile Ali Kaya, Almanya'nın çeşitli şehirlerinde stantlar açarak, Zaza dili ve kültürüne ilişkin çeşitli yayınların yanı sıra, Zazana dergisini de sergilediklerini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu vesileyle, her iki yazarımıza, özverili katkılarından ve Zazana dergisine göstermiş oldukları yakın ilgiden dolayı teşekkür eder, çalışmalarında başarılar dileriz.

ŞİMA ZAZAKİ'DI INİ NAMEYO ZONAYNÊ?

MIJMOL (KARINCA)

VEYVEK (GELİN)

HEŞ (AYI)

MAY/DAE (ANNE)

PIY/BAWO (BABA)

EMBAZ/UMBAS (ARKADAŞ)

PISİNG (KEDİ)

KERG (TAVUK)

XIRAR (ÇUVAL)

HEQİBE (HEYBE)

KERKINC (YENGEÇ)

XURXURIK (ŞELALE)

ZAZAKİ/DİMİLİ XO VİRA MEKİ!

ZAZANA DERGİSİ STAND ÇALIŞMALARI

18 Ağustos'ta Siverek Hürriyet caddesinde açılan standımız.

25 Ağustos 2013'te Genç ilçesinde açılan standımız

9 Temmuz ve 10 Eylül 2013'te Bingöl saat kulesi civarında açılan standımız

21 Temmuz'da Diyarbakır Gazi caddesinde açılan standımız

29 Temmuz 2013 'te Elazığ Gazi caddesinde açılan standımız

Darêhêni ra yo ıstonık:

Musa Tartık

MACERAY AP (DAT) RİZAY

Ap Riz imsêr, vêr lad arbuy navâ rû. Arbuy hin umêyi çinayiş. Ayê roj, bay nımaj sêrsê, va “cini ez ha şına vêr la arbuy çinêna, hûl mı dıma râk wa bú mir yardım bık’. Bacaz kırımê (qırom) xû gúret, kôd cêhde vay ra. Tîj hema nevû pê kûy ra xû pelıknene, pêl daru avê vêsar dalpnene.

Ap Riz deyrbazu vèrinu vênênê, bêla vaştı vèxt xêrti koti yî vir. Ap Riz bin gozêra gırdıd xû şelna, cil kûn de xû ra. Cêv yelêk xû ra tabâkê xû vet, yêha cixâra ze dôlmê engur pışt, na xû feka; pê dest raşt, ye ha muxtar çakmaxî cêv pantêrun xû ra vet, ze mafyu çixâre xû vêşna. Kırımê xû na sêr yêha keravâ têla, pe çakúj ke dûz, pe keravû savrîn sêxna.

Hêtbin baxçıra na xû feka, zê hût ra xêvtênê, âmır yî rêsavû hote (70) la cun yî hema zê enê xêrtûnı. Tîj êr zê axtâruna vèjênê dár, hema nevû resayî sêr kêfu. Ap Riz arbuy kerdî nimî, arâk pê paştê yı ra eştı.

Sarê xû ke bêrz uná roj hema nêvi vèjo pê kuy ra. Ayê dekâ yo kêra bi lêr sêr kuy berz ra. Kêra ume gına zêre

lar, hema şalpi áv nı ùmeyî, yo barî bi berz zerê la râ.

Ap Riz kırımê xû şekıtna, vazda. Yo têrsi kot zerê Ap Riz. Vizêr bay nımaj şê, vêr cumîd, dèvuju vatê tût Hamid Meh ho vinbáyê. Vêxt una ávê la ha ze gûin yena, kúrf kot. Lîng xu hedi hedi nêne ru, zune yı zê tûr lèrzênê, zerêyî pırpır kerdê. Çên he sâdıd darbe tıfıng gınê Ap Rızır; o wèxt înek nî tersavû. Sot nali ummênê.

Ap Riz resa hernê kêra; va “hêvax adır kot kêmî, malev mı bú birindar”. Mil malev bin kêrad mendı, kêra tunda, mil yî bin kêra ra vet. Vazda hêt baxçî ra semê kard; unâ hûl yı ho yon; va “hûlo vazd mir kard bá, malev Reşho bon merdar”. Hûl hêt kiyêva şı, yîz vajyênê; “o sêvûr verádayî enê Hamidenê zerê mı nidejênê, kêra kêra tı teterxûni bi, tı hîn ca nidi tû umê sêr sare malev mıd kota”

Bay yo sêr devuju ca kerd ki; vèxt Ap Riz arbuy çındê sare xû kon berz unon tîj ra, sêvûr Hamid Meh, Kuy Berzıd xû nımutê, yî vun dè Ap Riz ho unon yı ra. Hêxta ho remon ayê kêra bin lingê yı ra vèjena bêna lêr...

Soreg ra jew istanik:

EMŞO ŞEWA CAMÊRDANA

Celal NERGİZ

Mêrdekê u ceniyênda
cı bena. Mêrdek
boll tersanok beno.

Hırg şew no wazeno kî şıro teber
(kenuf). Ceniya cı, cı bena teber.
Şewê boll serd beno, no
ceniyênda xo rê vano: "Cenêki
emşo boll serdo, emşo şewa
camêrdana."

Ceniya cı vana: "Hırg şew ezo
to bena teber, tiyê vanê emşo
şewa camêrdana." Gêna cı
erzena teber u keveri cı sero gêna
(panena) ew vana: "De şo şewa
camêrda bıvine!"

No merdim şew kewno rar,
şino şino, şino welatdê dêwa u
sinedê xo sero nuşneno, "mı
dîwês (12) dêwi kıştê". Dêwi
weynenê jewêno yeno u sinedê
cı sero nuştayê esto, vanê no
kamo ecêb? Çorşmedê ney ra doş
benê u vanê: "Bıra, tı bê bırayê
mayo pil bı, ma zi benê bırayê

toyê werdi, tı bê ma hetek ma rê
piley bıki!

No vano "temam" ew ney gênê
benê keyedê xo. No şew dêwa
hetek dı rakewten ra terseno,
şino bani sero rakewno. Dêwi
araya cı anê cı ver; no çend roci
wina dewam keno ew inan hetek
dı beno meyman. Çend roci
ravêrenê, dêwi vanê: "Mayê gır-
weyenê, madem kî tiyê zi maya
wenê u şımenê, tı do zi bıgır-
weyê" ew vanê; "ewro tı meşker
bıgi u şo bir ra ma rê aw biya!"
No weyneno meşker ra kî, meşk
meşka mangera dıdı bı neya, no
şino biri ser, bir ra hendê dı
tasan aw anceno keno meşker
miyan, meşker puf keno u mas-
neno zekı tede aw esta ew
meşker erzeno xo doşi u şino
vera dêwan.

Seni kî yeno nezdıdê dêwa,
fekê meşker keno xo fek u zekı

aw bışımo, pıfê meşker anışneno ew ê dı tasi awa kı meşker miyan dı ay zi veradano xo çorşme u xo ser u vano: "Meşkê aw mı rê bes (qim) nêkena, mı rê wija ra zengen bıdê, ez do şıra biri aşena, kok ra bıqılayna u biyara, no çı çıyo, ju meşkera aw yena?"

Dêwi vanê: "Heyra tı meşo fına awı meya ma to rê anê, ekı tı biri kok ra bıqılaynê ma do bêaw bımanê". Dêwi xo bı xo vanê: "No çı belayo ma kewti miyan, no ma rê koti ra vejya?"

Beno şanı, dêwi vanê: "Tımı mayê şınê koli arêdenê, ewro zi tı şo ma rê koli arêdı!" No vano: "La ez nêşena şıra dirê koli biyara, hele mı rê wija ra dirê reseni biyarê, ez bera bıpêşa wermani (bırr) ro, bırrı hemi kok ra bıqılayna u biyara!" Dêwi vanê, no do ma bêdar u bêbırr verde, vanê; "keko tı meşo, ma şınê koli zi arêdenê u anê."

Bena şewı, dêwi xo bı xo vanê, ma seni bıkerê kı ney xo sera defkerê, vanê ma hele perskerê kesêndê ney kı esto ma berê ney wija dı veradê. Nê ney ra pers

kenê u vanê: "Keko, kesêndê to çınıyo ma to berê cı hetekı?" No vano: "Felan ca dı key pêrdê mı esto" ew vano; "labırê riyê mı nêgino ez şıra, mı rewnayo piyê xo nêdiyo u ez nêşiya pêrdê xo hetekı, qandê coy riyê mı çınıyo kı ez şıra."

Dêwi vanê: "Tayn altunê ma estê, ma bıdê to, berı bıdı pêrdê xo, o wext piyê to to ef keno." No vano: "temam." Dêwi ney u dorênda altunana erzenê xo doşı u ney benê heta keydê cı u zerredı ronanê.

Dêwo jew edizyeno ew nefesê xo veradano vano uffff. Ufinda dêwiya, no perreno şıno dıskiyeno ıstraxa (tawan) ro. Dêwi vanê: "Tiyê wija dı çıçı geyrenê? No vano: "Wextê wextan dı şemşêrêndê pêrdê mı tiya dı bı, ezo geyrana ey kı şıma pa bıkişan. Dêwi aman hewar kenê, xo pey nêweynenê remenê u şınê.

Ceniya ney kı seni yena, no vano: "Bewni cenêki şewa camêrda wınaya, bewni mı to rê dorê altuni ardi."

Vatey Verénon

Atasözlerimiz

Aqıl sıvıko bar/derd gırano (Akıl hafif, yük/dert ağırdır).

Astor ra peye bı wenişt her (Attan indi, eşeğe bindi).

Bewni dadi ra keyna biyarı (Anneye bak, kızını getir).

Cêni esta keye vırazena, cêni esta keye xerepnena (Avrat var ev yapar, avrat var ev bozar/yıkar).

Kutık goştı kutıki nêweno (Köpek köpeğin etini yemez).

Dızd dızdi dı ombazey keno (Hırsız hırsızla arkadaşlık eder).

Dostu hewl roca teng di bewlı beno (İyi dost dar günde belli olur).

Fek esto, zon çino (Ağzı var, dili yok).

Ga mıreno çerme maneno, merdım mıreno name maneno (Öküz ölür postu kalır, yiğit ölür adı kalır).

Hegmên/hingmên bıni ra, rüwen serı ra bı lêsı (Balı alttan, yağı üstten yala/tat).

Heqı dinsızı ra imansız yeno (Dinsizin hakkından imansız gelir).

Her çı zano wenca boro (Eşek ne bilir yonca yemesini).

Kerra cay xo dı gırana (Taş yerinde ağırdır).

Kılito zernên, her çêver (ber) keno a/akeno (Altın anahtar, her kapıyı açar).

Kutık laweno karwan vêreno (Köpek havlar kervan geçer)

Say sayra hewnêna, sur bena (Elma elmaya bakarak kızarır).

Sey boçê herı, ne beno derg ne beno kılm (Eşek kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır).

Wa vıradı bo, wa hema serê xırarı bo (Kucakta olsun, varsın çuvalın ucu olsun).

Zalım ebe zulım ra yeno rari ser (Zalim zulümle yola gelir).

'HEMTİ, 'HEBIKİ, GÊRMA DOYÊ SENÊ VIRAZÊNI...

'Hebiki: Ğele gırénayış bıqediyo beno 'hebiki

'Hemti: 'Hebiki , zıwabiyaış u kütışra pey namay jé beno 'hemti.

Vıraştış: Ğele, awkı reyra miyandé lé dı hemté xo gerek bıgırıyo. Gırénayış waxto kı bıqediyo ına ray ké léra vejani ew rafinené kı tincıdı wa zıwa bo.

Badi zi dekeni cırnı ew cırnıdı(soqıdı) hırı-çıher se'et kuweni. Peynida ını gurıdı hemti hadre bena:

'Hemti, vıraştışté gérma doyé (Germa duyen)'dı debena miyandé doy ew gırénéna , peynida gırénayışıdı gérma doyé hadre bena.

Gérma doyé, hım germ, hım zi serd weréna.

Gérma doyé: meyir çorbası

Lé: Büyük metal kazan

Badi: Sonra

Gérma Doyé(Germa duyen)

Vıraştên: Zazana Dergisi Komisyonu

Zazana

Pêserokê Zon u Kulturi Zaza/
Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi

Umar/Sayı: 4 (Payiz/Güz 2013)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Abdulkadir Büyüksayar

Genel Koordinatör:
Fahri Pamukçu

Yayın Kurulu:
Abdulkadir Büyüksayar
Mahmut Pamukçu
Mustafa Karabulut
Eyyüp Karlıdağ
Emrullah Doğrubaş

Halkla İlişkiler ve Reklam Sorumlusu:
Eyyüp Karlıdağ

Grafik/Tasarım: Nermin Zengin
Baskı : Zekisan Matbaası (Diyarbakır)

Fiyatı : 5.00 TL.
Yıllık Abone Bedeli : 20.00 TL.

Banka Hesap Numaraları:
FİNANSBANK İBAN NO.
TR16001110000000003114308
GARANTI BANKASI-İBAN NO.
TR870006200045600006681921
ZİRAAT BANKASI-İBAN NO.
TR490001001150335292185001
PTT POSTA HESAP NO. 09757787

Dergide yayınlanan yazılar kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler yazarlarına aittir.
İLETİŞİM: 0 555 210 00 00
E-MAIL: zazanadergisi@hotmail.com

FACEBOOK SAYFAMIZ ONLINE
HİZMETİNİZDE. BİZE 7/24 SAAT ULAŞABİLİRSİNİZ.
İLGİLİ LİNK AŞAĞIDADIR

<https://www.facebook.com/ZazanaDergisi>

SPONSOR :
ZAZANA
İLETİŞİM CEP
AKSESUAR
DÜNYASI

zekisan
matbaa kırtasiye

DERGİ
AFİŞ
İLAN
KATALOG
CİLT
KAŞE
PLAKET
OZALİT

- KİTAP
- BROŞÜR
- GAZETE
- KARTVİZİT
- DAVETİYE
- M. EVRAKLAR
- ŞİLT
- C.T.P

Telfax: 0412 226 71 79

Gsm: 0507 606 96 86

0537 437 70 62

M.Akif Ersoy Cad. Et Balık
Kurumu Yanı Kaya 3 Apt. Altı
Yenişehir / DİYARBAKIR

Matbaacılıkta 22 yıllık tecrübemizle hizmetinizdeyiz

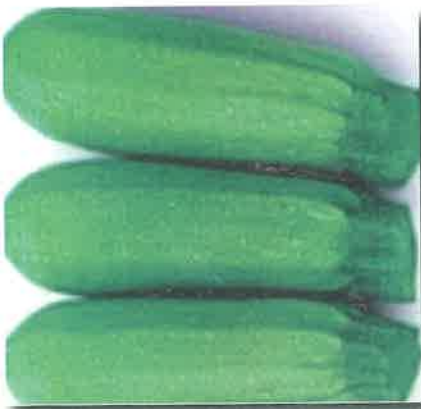
NAMEY MEYWE U ZARZEWATO

HINAR / HENNAR (NAR)

BEY (AYVA)

KUY (KABAK)

PIYUNZ / PIYAZ (SOĞAN)

SURGULÊR (KUŞBURNU)

LAZUT (MISIR)

GILGIL (DARI)

MİŞMİŞ (KAYISI)